

1985 • 1

~ 't ONDERSCHOER ~

heemkunde denekamp

E onderschoer

De oude Twentsche woerderyn hadden ook een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niedenduren", welke aansluitende tegen de uiteenbare middendyl "n siepel". De siepel kon zijn weeren van het huismork of ten andere versterking. Bovendien had de siepel een figurlyke betekenis daarin bleef immer eens het bractspit steken, dat een "huus" of huuswiefke een brutale hoerendracht nagoorde. Als "n siepel" verwijderd was konden de volgeladen oogtwagens er doerryden tot onder "t slop". In het siepelgat sloot de lappe uit het Ramween het "blauwe damke" dat de zwarte dood veroorzaakte. In Oetmarum heet men bij het stoggeln "um "n siepel".

Door het "hoondergat" van de niedenduren konden de laatste lippen naar binnen. De hofhand "sien" of "Tolle" kon ook "nachts een oogje houden op het of achter het huis. De heer zelf konlatte kon veilig uithyken "oaver "n ondersten niedenduren".

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelyks gerief, zo als "n riekbesten", "n rielt", "n strikhaak", "n ploegstrammyn" en de "peerderellus".

Menig hoerenzoon zal in het onderschoer zyn hejde verklaard hebben "an nen wijk" wat dan vaak weer leidde tot een huylle en tot het voorbestaan van het Twentsche geslacht.

Toelven het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige hooaarplaats, het leende zich goed als uitruktspunt en het hoofdplaats voor menselyke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Reemkunde Denckamp —

Tekening van onderschoer en tekst — J. A. Volthuis

t ONDERSCHOER

contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

7^e jaargang 1985 nr. 1

in dit nummer

Dit contactorgaan verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

Losse nummers kosten f.5,--., exclusief eventuele verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels.

Oplage: 600 stuks.

Kopy voor dit blad kan ingeleverd worden bij de redaktie. Publikaties blijven eigendom van de auteurs. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redaktie van dit blad.

Redaktie medewerkers:

H.J. Asma, Willem Wegewartstraat
1; 7591TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

J.A. den Ouden, Clematisstraat
26; 7591XH Denekamp; tel. (04313) 2800.
(administratie).

H.C.M. Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16; 7591BW Denekamp;
(typewerk).

H. Boink, Diepengoor 16; 7591BW Denekamp; tel. (05413) 2261.
(vormgeving/eindredaktie).

pag.

1 n woord van te veurtin

5 niejs van t Heemhoes

11 uit de krant van nu

13 door u. voor u

15 die 10e mei 1940
W.H. Dingeldein

19 ontruiming woning
M. Leferink-Hermelink

21 uit het verzet
H. Boink

27 arrestatie en bevrijding
P.J. Goorhuis

35 het bovengronds komen
van de ondergrondse.
Adr. Baanstra

43 bevrijd
D. Hofland

47 herinneringen van een
Haagse jongen aan Denekamp 1944-1945
Hans oet d'n Haag.

We hebben een voor onze begrippen barre winter achter de rug. Met gemeten temperaturen tot twintig graden onder nul, mogen we dat naar de maatstaven van de laatste twintig jaar gerust vaststellen. Gelukkig maar voor de vele huishoudportemonnees dat dit geen regelmaat is geweest. Gelukkig voor dit jaar, nu de elfstedentocht dan -nog maar net- kon doorgaan.

De dagen beginnen al weer duidelijk merkbaar te lengen. 's Avonds om zes uur is 't nog volop licht. Vele vogels hebben ons land al weer verlaten, waaronder ook ganzen. Hoog boven ons hebben we ze in V-vorm af en toe kunnen zien vertrekken in noordelijke richting.

In V-vorm, ja, als de "V" van vrijheid, zo zouden we het ook kunnen zien. Vogels kunnen zich vrij bewegen, zo ze maar willen, van het ene land naar het andere.

Dat is met ons mensen niet zo. Wij kunnen niet zo maar even een ander land binnengaan, zonder een vorm van controle. Zelfs zijn er landen waar maar heel moeizaam of waar men in het geheel niet in kan komen.

Ook zijn er tijden geweest, waarbij het zelfs binnen

ons land, ja binnen onze eigen gemeente en woonplaats niet mogelijk was zich vrij te bewegen. Hierbij roepen we even in herinnering de bezettingsperiode 1940-1945, die bij veel mensen nog als een donkere plek in de geschiedenis van de mensheid in het geheugen zal zitten.

Dit jaar herdenken we dat het veertig jaar geleden is, dat hieraan een eind kwam. Een eind aan een vijfjarige periode van onderdrukking, intimidatie, van moord, van verdriet.....Een periode waarin de "V" nog stond voor de Duitse victorie, zoals de vele pamfletten, waarmee ons land in de eerste oorlogsjaren -ondanks hoge papiernood- rijkelijk en ongewild werd bedolven, ons wilden laten geloven: "Victorie, Duitsland wint voor Europa op alle fronten". Later, bij de bevrijding, zou deze "V" een soortgelijke betekenis krijgen, maar dan in gunstige zin voor ons: Vrijheid.

Op dit herdenken van die bevrijding willen we ook extra aandacht vestigen in dit nummer van ons contact-orgaan. Twee vragen zijn hierbij belangrijk om antwoord op te krijgen. Wat herdenken we? En waarom herdenken we?

Het lijken simpele vragen, maar als je er dieper over nadenkt zal het antwoord, met name voor hen die de Tweede Wereldoorlog niet hebben meegemaakt, nog niet zo gemakkelijk te geven zijn.

We herdenken om te herinneren wat voorbij is, om niet te vergeten, we denken aan de toekomst.

Daarom ook werkt onze stichting van harte mee aan de activiteiten van het Denekamp's Comité 40 jaar bevrijding. Activiteiten waarmee de antwoorden op de twee hiervoor gestelde vragen kunnen worden verduidelijkt. Onder andere trachten we dat te doen door middel van enkele artikelen in dit blad. Over andere activiteiten leest u meer in de rubriek "Niejs van 't Heemhoes".

Bevrijd! Wat voor een gevoel de mensen die 2e april 1945 in Denekamp hebben gehad, kunnen we lezen in het verhaal van mevrouw D.Hofland, die uit een door haar bijgehouden dagboek over de periode september 1944-1945 vertelt.

De heer A.Baanstra uit Ootmarsum (destijds woonachtig in Denekamp) beschrijft tenslotte het bovengronds komen van de ondergrondse, waarvan hij toen lid was.

Een gesprek met oud-verzetsman, de heer Johan Veldhuis leidt tot enig inzicht in het functioneren van het verzetswerk.

Van de hand van wijlen de heer Piet Goorhuis (wonende voorheen te Goor en geboren Denekamper, comm. Binnenlandse Strijdkrachten afd. Denekamp) kunt u lezen hoe enkele leden van het verzet in Denekamp gevangen zijn geweest en op welke wijze zij werden bevrijd.

Mevrouw Leferink-Hermelink uit Reutum, geboortig Denekampse, beschrijft de dag dat haar ouders in september 1944 de woning moesten ontruimen.

Van de heer Mooijman uit Geleen kregen we een zeer uitgebreid verhaal van zijn belevenis als 14-jarige jongen, die gedurende de laatste periode van de bezettingstijd in Denekamp was ondergebracht bij een pleeggezin. In dit nummer komt het eerste gedeelte. Het vervolg komt in een volgende uitgave.

Tenslotte over de eerste dag van de oorlog, die 10e mei 1940; een stuk uit het dagboek van meester W.H. Dingeldein (1894-1953).

Dit alles om te herdenken, om niet te vergeten.

Op 4 mei herdenken vele mensen jaarlijks degenen die hun leven lieten in de oorlog of als gevolg hiervan. Vijfenvijftig miljoen mensen werden het slachtoffer van de Tweede Wereldoorlog, waarvan de helft uit weerloze burgers bestond. Op dit moment wonen in ons land ruim veertien miljoen mensen. Dus reken maar uit.....Vijfenvijftig miljoen mensen!

Allemaal mensen, die als gevolg van de (racistische) ideeën van "enkelen" zijn vermoord. Vermoord velen op de meest gruwelijke -eigenlijk niet te bedenken- wijze.

Zij vormden de tol van deze verbeterde genadeloze worsteling, waarin het lot en de toekomst van het mensdom op het spel stonden, en die een orgie van verwoesting met zich mee bracht. Het is gemakkelijk een

oorlog te beginnen, maar o zo moeilijk hem te be-
eindigen. Het begin staat niet in de macht van de-
zelfde als het eind. De eerste de beste nietsnut kan
een oorlog beginnen, maar hij wordt beëindigd als de
overwinnaar het wil.

Bevrijding! Oorlog was de oorzaak en verzet heeft er-
toe geleid.

Bevrijding, geweldig. Hoevelen halen het niet, die be-
vrijding van onderdrukking. Onderdrukking door mede-
mensen!

Het gebeurt echter nog steeds, helaas net als toen in
1940-1945. Maar ook mensen onder elkaar maken zich
schuldig aan het tentoonstellen van dit bepaald niet
te sieren gedrag. Gedrag om mensen naar hun hand te
zetten. Gedrag om het menselijk denken uit te schake-
len....en de eigen vrije wil van de mens op de brand-
stapel van het eigen "ik" te werpen. Hoogst verwerpe-
lijk.....!

Kijken we de kranten van vandaag er maar op na, dan
zal het niet moeilijk zijn hieraan nog een scala van
dit soort uitdrukkingen toe te voegen. Wel helaas, dat
moeten we niet verzwijgen. Want het mag dan voor ons
land wel allemaal "pais en vrede" zijn -er zijn er die
dit zelfs betwijfelen-, zover is het in de wereld
-nog- niet. Wel blijven we hierop hopen. Met ons steeds
verder ontwikkeld menselijk vermogen mag toch ook ver-
wacht worden dat dit denkbeeld gestalte gaat krijgen,
ondanks de verschillende politieke soms zelfs onover-
brugbaar lijkende opvattingen, die in de wereld heersen.
Tegengestelde belangen, tussen organisaties, tussen
mensen, politieke uitgangspunten. Tegengestelde be-
langen tussen mensen en waarden.

Verschil van mening hoeft immers nog geen reden te
zijn om met elkaar in onmin te leven!

Graag tot de volgende keer.

H.Boink.

Denekamp, 10 maart 1985.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heenkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van susterverenigingen, van boekaanmeldingen en exposities.

WERKGROEP: DORPSGESCHIEDENIS

Bij het verschijnen van dit nummer van 't Onderschoor hebben we onze 5de bijeenkomst van dit seizoen weer enkele weken achter de rug. Het grootste gedeelte van de laatste drie bijeenkomsten hebben we besteed aan een nabeschuwing van de expositie "Kribke kiek", maar vooral ook aan het bespreken en voorbereiden van de twee exposities, die we in dit seizoen samen met anderen nog zullen organiseren.

De eerste is de tentoonstelling met dia-klankbeeld in het gemeentehuis van 5 t/m 19 mei a.s., ter gelegenheid van het feit dat het dan 40 jaar geleden is dat ons land bevrijd is. Deze expositie organiseren we samen met de commissie voor culturele zaken en de oranjecomitees van Denekamp, Tilligte en Lattrop-Brekienkamp.

De tweede expositie is in juni a.s. ter gelegenheid van

het 10-jarig bestaan van de Stichting Heenkunde Denekamp en deze organiseren we samen met de andere werkgroepen van de stichting.

Voor beide exposities zijn we druk bezig gegevens, foto's en andere artikelen te verzamelen, te kopiëren en gebruiksklaar te maken.

Voor de expositie over de oorlog en bevrijding hebben we zes jaargangen 1940-1946 van een Twents dagblad doorgenomen en de geschikte artikelen gekopieerd. Met een aantal personen uit onze werkgroep hebben we hier wel zo'n tien avonden aan besteed. Nu moet al dat materiaal nog verder worden uitgezocht en geschikt worden gemaakt voor de tentoonstelling.

Voor de tweede expositie, die gaat over feesten in het Denekamp van vroeger, hebben we o.a. gegevens gezocht in het gemeentearchief. Ook hiervoor hebben we vele oude kranten en tijdschriften doorgezien en truit het nodige ge-

Kanaal Almelo-Nordhorn nabi
de grens.
Dit jaar heb ik een stukje
van het gebied ontdekt van de
humus die daar in de loop van
de jaren is gevormd, doordat
de heide was overwoekerd door
de opslag van berken, eiken
en vliegdennen. Nu die laag
er af is zal spoedig de heide
vanzelf weer terug komen.
De pearse bloemen zullen
veel insecten aantrekken. In
ruil voor bestuiving voorzien
de bloemen de insecten van
nectar, dat voor hun als
voedsel dient. Maar ook fiet-
sers, die er langs komen, kun-
nen daar genieten van een
mooi stukje natuur.

J.B.

BEDANKT

De volgende schenkingen hebben
we in de afgelopen periode ont-
vangen.

Vier kartons met oude tijd-
schriften van H.Hagel, Oranje-
straat 22 (afkomstig van sla-
ger Wassink Nordhornsestraat).

Vier boeken van G.Lohuis, Arons-
kelkstraat Denekamp.

Bidprentjes van mevrouw Koopman-
Blokhuis uit Tilligte.

Plm.dertig stuks oude landbouw-
boeken en gedenkboeken van de
Scholengemeenschap Denekamp.

Verschillende bidprentjes van
Swennenhuis uit Oldenzaal.

J.A.d.O.

NIEUWE DONATEURS

Mevr.M.Tijhuis, Penninksbrug-
weg 11 Denekamp; dhr. J.G.War-
gers, Oude Dijk 5 Denekamp;
Dames Voorpostel, Schoolstraat
12 Tilligte; HERN Erich Joost,
Kolklandstrasse 14 Metelen,
B.R.D.; dhr. T.J.J.Schopbarteld,
de Havik 6 Denekamp; dhr. L.
Koehorst, Kamp 13-35 Lelystad;

mevr.Bodde-Damhuis, Johanninks-
weg 95 Denekamp; mevr.M.Scholte-
Lubberink-Rerink, Dorpsstraat 1
Lattrop;

mevr. A.A.H.Hoens-van Mont-
fort, Dr.A.Kuyperstraat 15,
Hengelo (o); dhr. A.Geerts,
Cliviastraat 6 Denekamp;
B.Koehorst, Hopmanstraat 18,
Denekamp; Em.Pastoor J.G.Hob-
belink, Thijstr.6 Rossum;
G.E.Spies, De Binckhorst 3,
Almelo; dhr.M.A.T.Scholte-
Lubberink, IJsbaanstraat 4,
Denekamp; dhr.H.Tijsschulte,
Dr.Hondelinkstr.31 Denekamp;
mevr.W.Pots-Knoef, Slotsdijk
8 Denekamp; J.Schasfoort, Merel-
straat 13 De Lutte; mevr.J.
Hoek-Beekman, de Grutto 45,
Almelo; B.Hellen, Sonbeekweg
12 Denekamp; mevr.G.Mensink,
Pr.Hendrikstraat 1 Denekamp;
Eerw.Zr.Reginalda, Lattrop-
perstraat 30 Denekamp; mevr.
J.Jogens-Lohuis, de Kerkuil
10 Denekamp; mevr.G.F.A.
Schiphorst-Lohuis Veldkamps-
weg 35 Denekamp; mevr.H.G.H.
Leferink-Hermelink, Kerkstr.
99 Reutum.

J.A.d.O.

DONATEURSBESTAND

Zoals uit vorenstaand lijstje
van nieuwe donateurs is op te
maken zijn ook in 1985 reeds
vele nieuwe donateurs inge-
schreven. Het aantal donateurs
is momenteel 382; daarbij kom-
men nog 11 ruilabonnenementen
met zusterverenigingen.
Tevens een ere-donatrice.

Zodoende is het donateursbe-
stand momenteel 393! Het ligt
in de verwachting dat met het
tienjarig bestaan de 400 dona-
teurs ruim gehaald wordt; daar
willen we in elk geval ook
naar streven.
Interessant is het om te weten
dat bij de plaatselijke artsen
en kappers en ook op het be-
jaardentehuis gratis exempla-
ren liggen op de leetuurtafels
(totaal 14).

J.A.d.O.

kopieerd. Maar veel moet er nog gebeuren en daar kunnen we nog wel wat mensen bij gebruiken. Dus.....De adressen staan achterin.

H.A.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

knotten

Nadat we vorig jaar een begin hadden gemaakt met het knotten van wilgen bij Scholten aan de Ootmarsumsestraat in de gemeente Denekamp, hebben we dit jaar de werkzaamheden voortgezet. De wilgen die we vorig jaar geknot hebben waren weer prachtig uitgelopen. En het ligt in de bedoeling om, indien er voldoende vraag naar is, de wilgentenen of -wadden, in de toekomst te gebruiken voor het vlechten van manden of andere attributen.

Het was tussen Kerstmis en Nieuwjaar prachtig weer om te knotten en omdat we de beschikking hadden over een motorzaag konden we dit jaar ook de wat dikkere wilgen knotten. Met behulp van een trekker met een wagen erachter hadden we een prachtige steiger om op te kunnen staan, waardoor het gevaarlijke karwei zo risicoloos mogelijk uit te voeren was.

Graag willen we de heer Scholten die ons toestemming gaf om de bomen te knotten nog bedanken. Hij was overigens blij met deze oplossing omdat de hoge wilgen na een storm veel overlast bezorgen doordat de dode takken her en der in de weide terecht kwamen of grote takken uitscheurden. Dit probleem is nu opgelost, bovendien is het landschap aantrekkelijker verrijkt door de knotwilgen. En in de toekomst zullen ook veel dieren ervan kunnen profiteren, omdat de knotwilg voor verschillende vogels zoals: steenuil, ransuil, hollenduif, lijsters, spechten en mezen onderdak biedt. Wij streven er daarom naar om

op meer plaatsen langs beken en sloten knotwilgen te plaatsen en deze ook te onderhouden om zo het landschap een fraaier aanzien te geven.

Boeren, die ook wilgen geknot willen hebben of wilgen langs de beek of sloot willen hebben om b.v. als weidepaal te gebruiken, kunnen voor meer informatie contact opnemen met onze werkgroep door Jos Bruns te bellen, tel (05413) 2558.

kerkuilenproject

Het kerkuilenproject heeft intussen ook al vruchten afgeworpen. Waren er in 1983 nog maar vier jongen uit een nest, in 1984 hebben we al vier broedparen geregistreerd met in totaal negen jongen. Voor de komende jaren verwachten we nog een verdere stijging van het aantal broedparen, mede door het groeiend aantal broedkasten, dat door ons wordt gemaakt. De meeste kerkuilen zitten in Breklenkamp, maar ook dichterbij huis, nl. bij het klooster in Noord Deurningen is nu weer een kerkuil aanwezig en we hopen dat hij dit jaar tot broeden zal komen.

Voor het maken van broedkasten is veel hout nodig dat hier en daar opgescharreld moet worden. Gelukkig krijgen we bij de boeren veel medewerking en de meeste hebben wel begrip voor het werk dat wij doen. Ook vragen we hen de schuren weer toegankelijk te maken voor de kerkuilen en vleermuizen, zodat deze dieren ook een onderdak hebben, terwijl ze gelijk de muizen van de zolder wegvangen.

heideproject

Het derde project, waar de afgelopen winter aan is gewerkt, is het heidegebiedje aan het

NIEUWE AANWINSTEN

De Jodenvervolgung (1). J. de Jong. nr. 391.

De bijbel en de nieuwe archeologie. Kathleen Kenyon. nr. 392.

Een paar minuten is het stil. Pierre Janssen. nr. 393.

Kastelen vertellen hun verhalen. A. I. J. Schellart e.a. nr. 394.

Gysbert Karel van Hogendorp grondlegger van het koninkrijk. Henriette L. F. de Beaufort. nr. 395.

Pootje baden, de vaderlandse geschiedenis van het badleven. J. M. Galjaard. nr. 396.

Leve de Willemien. D. H. Couwde. nr. 397.

Tamidden van haar volk ontmoetingen met koningin Wilhelmina. H. H. Felderhof e.a. nr. 398.

De 2de kamer. Afd. voorlichting 2de kamer. nr. 399.

Sloot en plas. H. G. Brussel e.a. nr. 400.

Victor de vondeling. R. Feenstra. nr. 401.

Een dief in de nacht. R. Feenstra. nr. 402.

De loodsboot vaart uit. R. Feenstra. nr. 403.

Thutno, de scheepsbouwer. Lydia Verbeek. nr. 404.

Slaaf in Algiers. H. Verloren. nr. 405.

Wij lijfeigenen. Hendrik Didens. nr. 406.

Shell-journaal van oude en nieuwe wegen. J. M. Fuchs. nr. 407.

Glorieuze orgeldagen. F. Wieffering. nr. 408.

Gorch Foch, Werk und Wirkung. Heraus gegeben von F. W. Michelsen. nr. 409.

Geschiedenis. J. N. den Hartog e.a. nr. 410.

Milieuhygiëne. B. A. Bennema. nr. 411.

De sociaal economische besturing van Nederland. Andriessen e.a. 412.

De geschiedenis van een geslacht. G. Veenstra. nr. 413.

Benesting door de eeuwen heen (1955). J. Huding. nr. 414.

Rechts- en wetkennis voor de land- en tuinbouwer. J. Botsman e.a. nr. 415.

Het landbouwkrediet in Nederland. meerdere. nr. 416.

Landbouw en bankwezen (1959). H. W. J. Bosman e.a. nr. 417.

Museumboek voor Overijssel. Frits David Zeller. nr. 418.

Moderne geschiedenis 1889-1970. D. J. van Dijk e.a. nr. 693.

Onze lage landen. A. F. Manning e.a. nr. 694.

De Winkel van Sinkel. Tirtsma en L. de Vries. nr. 695.

Nederland van water tot land. J. Th. Balk. nr. 696.

Atlas van de mensheid. meerdere nr. 697.

De Nederlandse landbouw in een groeiende economie. Landbouw-Economisch instituut. nr. 698.

Landbouw en landbouwkrediet 1898-1948, vijftig jaar geschiedenis v.d. Coop-Centr. Boerenleenbank. Ph. C. M. van Campen e.a. nr. 699.

De Nederlandse huisvrouw. Philips Eindhoven. nr. 700.

Boer en markt. Ceheco Handelsraad. nr. 701.

Handboek voor timmerlieden. (1900). H. J. de Groot. nr. 670.

Landbouwgidsen 1954-1971 Boeren en tuindersbibl. nr. 906.

Tuinbouwgid 1952-1955-1959. Boeren en tuindersbibl. nr. 907.

Landbouwdocumentatie 1963-1964-1965. Boeren- en tuindersbibl. 908.

D. A. - I. B.

CONTRIBUTIE

Bij het laatst verschenen "Onderschoer" in 1984 werd aan alle donateurs een acceptgirokaart aangeboden, ter voldoening van de contributie over 1985.

De meeste donateurs hebben op deze manier de verschuldigde contributie reeds betaald; enkele donateurs zelfs nog een extra bijdrage boven het minimum verschuldigde bedrag van f.15,- waarvoor hierbij onze hartelijke dank.

De donateurs die hun contributie nog niet hebben betaald, verzoeken wij de bijdrage (minimum f.15,-) alsnog te voldoen. Een aantal donateurs dat reeds een automatische betalingsopdracht bij bank of giro heeft per abuis ook nog betaald per acceptgirokaart, zodat ze twee keer betaalden. Het teveel betaalde zal teruggestort worden. Wel willen wij deze donateurs verzoeken om: ofwel tot intrekking van de automatische betalingsopdracht over te gaan of niet nog eens te betalen d.m.v. de acceptgirokaart. Bij verzending van de acceptgirokaarten is het ons nl. niet bekend, welke donateurs met een automatische betalingsopdracht hun contributie voldoen, zodat elke donateur een acceptgirokaart wordt toegesonden. Aldus de penningmeester.

J.A.d.O.

VAN VIEREN EN FEESTEN

Zoals u elders al hebt kunnen lezen, organiseren de werkgroepen van de Stichting Heenkunde ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Stichting in juni a.s. een expositie, die gewijd is aan de onderwerpen "vieren en feesten". Door middel van deze expositie willen de werk-

groepen u laten zien, welke feesten Denekamp vroeger zoal vierde, op welke manier en met welke middelen.

We zijn van plan om ongeveer te gaan tot en met het jaar 1945, dus de feesten van de laatste 40 jaar willen we buiten beschouwing laten. Om dit op een goede en aanvaardbare manier te kunnen doen hebben we ook uw hulp nodig. We hebben nl. foto's nodig van vroegere bruiloften, zilveren, gouden en diamanten huwelijksfeesten, van priesterfeesten, van jubilea van personen, verenigingen, van scholen en instellingen en noemt u verder zelf maar op. We denken ook aan feestgidsen, feest-gedichten en liederen die ter gelegenheid van diverse feesten zijn gemaakt.

Ook hebben we graag foto's en andere gegevens van optochten, processies, van erebogen, versierde huizen, andere gebouwen en straten.

Foto's van het inhalen van nieuwe burgemeester, pastoor en nieuwe priesters. We hebben in Denekamp vroeger tranfeesten gehad, onafhankelijkheidsfeesten, oranje-feesten t.g.v. verjaardagen van leden van het koninklijk huis, bruiloften, geboorten en regeringsjubilea.

Foto's en voorwerpen die betrekking hebben op de bevrijding in 1945 hebben we niet nodig voor deze expositie, maar wel van harte welkom voor de expositie die we in mei a.s. organiseren.

Hebt u foto's van welk feest dan ook van vroeger- en wie heeft die eigenlijk niet- of andere voorwerpen die met die feesten in verband staan en wilt u die tijdelijk aan ons afstaan, wilt u dit dan even laten weten aan 't Heemhoes, Kerkplein 4.

U kunt ook bellen met de redactieleden van 't Onderschoer, dan komen we t.z.t. de spullen afhalen. Die telefoonnummers

zijn: (05413)2434;2800 of 2261.

H.A.

IN HERDENKING '40 - '45

Onder deze titel heeft onze stichting in 1980 een boekje uitgegeven over de bezettingstijd. Dit boekje is bedoeld als een aanzet tot overpeinzing van deze bezettingstijd, waarin met name Denekampse situaties worden beschreven. In 1980 is dit boekje uitgegeven bij gelegenheid van de expositie die toen door de stichting was georganiseerd in het museum Hulze Kalzer. De eerste oplage was toen in korte tijd uitverkocht. Daarom is gemeend nu een herdruk te moeten maken, die binnenkort weer verkrijgbaar zal zijn. Het boekje is van het formaat als dit Onderschoer en heeft 60 bladzijden. De prijs is f.5,-. Het is verkrijgbaar bij 't Heenhoes en bij de plaatselijke boekhandels Sombekke en Brummelhuis. Toezending per post is ook mogelijk. De verzendkosten bedragen f.2,-.

H.B.

OM NIET TE VERGETEN

Onze Stichting geeft binnenkort een geschrift uit waarin fragmenten staan van het door W.H. Dingeldein bijgehouden dagboek over de bezettingsperiode 1940-1945.

Het boek zal p.m. 120 pagina's omvatten van het formaat 297 x 210 mm, en zal zijn voorzien van afbeeldingen.

De oplage is beperkt en de lage prijs ad f.12,50 is gebaseerd op de kostprijs; dus lager kan het echt niet. In eerste instantie kunnen onze donateurs van deze unieke aanbidding en lage prijs genieten. Zij hebben in elk geval voorrang. De indruk bestaat dat er veel belangstelling zal

zijn voor dit boek en dat is ook begrijpelijk. Het geeft namelijk de sfeer weer van "alle dag", uit die bezettingstijd dan, wel te verstaan.

U kunt dit boek nu alvast bestellen bij 't Heenhoes, Kerkplein 4 te Denekamp. Voor verzending per post worden de verzendkosten in rekening gebracht.

H.B.

VERKOOP-BOEKEN

De Stichting Heemkunde Denekamp heeft in de afgelopen jaren naast een enkel bijzonder boek ook drie boeken uitgegeven in de serie "Opstellen en werkstukken". Het merendeel van deze boeken is inmiddels verkocht. Het bestuur heeft besloten de laatste boeken tegen sterk gereduceerde prijzen aan te bieden, zodat ieder die iets meer wil weten van de plaatselijke geschiedenis aan zijn trekken kan komen.

De uitgaves zijn:

1. Molens rond Denekamp;
2. 700 Jaar kerkelijk leven in Denekamp;
3. Bloemlazing uit het werk van W.H. Dingeldein.

De prijs hiervan was tot nu toe respectievelijk f.5,50; f.14,50 en f.22,50. Deze boeken worden nu aangeboden voor respectievelijk f.5,-; f.10,-; f.10,-.

Het gehele pakket dus voor f.25,-. Een goede gelegenheid dus, om voor een zacht prijsje -want zo mogen we het toch wel noemen- uw boekenkast aan te vullen met een flink stuk geschiedenis van Denekamp, ook zou u het kunnen gebruiken als verjaardagsgeschenk.

De boeken zijn verkrijgbaar bij 't Heenhoes, Kerkplein 4 en de plaatselijke boekwinkels, Brummelhuis en Sombekke.

J.A.d.O.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Woord Oost Twente; Gezinsblad: Gezinsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Boek over oud-schrift "Schriftspiegel" uitgekomen; Een nuttig boek voor allen die op zoek zijn naar hun voorouders. (Tub. 12-9-'84).

Viering 50-jarig bestaan van de kerk in Noord Deurningen. Pastoor Nisdorp kreeg erepenning van de gemeente Denekamp (Tw.C. 17 en 19-11; Tub. 19-11-'84).

Van Heek en Co; familie portret van ingeslapen onderneming. Enige artikelen over Twentes grootste textielfabrikanten vroeger naar aanleiding van de verschijning van een boek over deze en de fabriekenfamilie door dr. A.v. Schelven (Tw.C. 15-11- en Tub. 12-11; 16-11 en 17-11-'84).

In de rubriek "van eigen erf" Handwevers hadden vroeger ongezond werk. (Tub. 17-11-'84).

De rubriek "te hooi en te gras" gaat deze keer over de Twentse landbouw eind vorige eeuw. (Tub. 12-11-'84).

"Hoe moet het kind heten". Een gesprek met twee Oldenzaalse ambtenaren van de burgerlijke stand over het geven van namen aan kinderen. (Tub. 24-11-'84).

Zusters van Amersfoort 133 jaar in Gotmarsum. Heemkunde Gotmarsum legt bijzonder stukje geschiedenis vast in een nieuw boekje. (Tw.C. en Tub. 24-11-'84 en Gezinsbl. 27-11-'84).

In "Van eigen erf" een "Brul-fenleed" (brullofslied) uit het jaar 1868. (Tub. 13-11-'84).

De rubriek "Van eigen erf" gaat deze zaterdag over de Twentse landbouw rond het jaar 1890. (Tub. 24-11-'84).

Goed jaar voor Palthemuseum; tienduizendste bezoeker. (Gezinsbl. 27-11-'84).

Toen de burgerwacht en de schutterij de orde nog moesten handhaven. (Tub. 28-11-'84).

Twee artikelen met uitsneden uit het boek: "Historie van Enschede". (Vizier 28-11- 5-12-'84).

In de volgende bladen werd aandacht geschonken aan de expositie "kribke klekn". (Vizier 28-11;gezinsbl.27-11; Tw.C.22-11+1-12;Tub.29-11/30-11 en 1-12-'84).{D.W.29-11;6-12 en 27-12}.

Klompeshoes weer terug naar Berghum. (Tw.C.28-11-'84).

Westerveldmöl te Tilligte is weer in oude luister hersteld. (Tub.28-11 en 10-12;Tw.C.6-12+ gezinsbl.4-12-'84).

Waarvol bezit naar Denekamps museum; Natura Docet erg blij met collectie "De Heer" uit Deventer. (Tw.C.29-11-'84).

Plannen voor oorlogsmuseum in Twente of Achterhoek. (Tw.C.14-12-'84;Tub.30-11-'84).

Overijsselse bossen zijn er slecht aan toe. (Tw.C.7-12-'84).

In deze bladen aandacht voor de expositie in museum Huize Keizer "Van boom tot boerderij". Tw.C.3-12;Tub.13-12+22-12;Vizier 19-12;gezinsbl.18-12-'84).

Martinus van Sambeek, een natuurbeschermers van het eerste uur. (v.Sambeek 100 jaar geleden geboren, was de stichter en eerste directeur van het natuur-historisch museum te Enschede). (Tub.11-12-'84).

Enorme zwerfkei gevonden in de buurt van Winterswijk. (Tw.C.+ Tub. 17-12-'84).

Moeder natuur raakt steeds meer van haar kinderen kwijt. (Tub. 15-12-'84).

"Kring Twentse Spraak" viert tweede lustrum (in nov. '85). (Tub.17-12-'84).

Veel publiek bij expositie in De Lutte, georganiseerd door de historische vereniging "de drie Markten". (Tw.C.24-12-'84).

Denekamper ijsclub bestaat 80 jaar. (Tw.C.22-12-'84).

Denekamp profileert zich steeds meer als molengemeente. (Tub.24-12-'84).

Voorzomer van 1984 somberste van de eeuw. (Tw.C.27-12-'84).

Waarom hebben we r.k. en protestante dorpen? Een artikel in de rubriek "Van eigen erf" n.a.v. de presentatie van het boek "De broeders van Twente" dat handelt over de eerste dominees in Twente. (Tub. 29-12-'84).

Mest vergiftigt drinkwater. (Tw.C.31-12-'84).

Bij vliering veertig jaar bevrijding: Expositie en boek over Borne in oorlogstijd. (Tw.C. 31-12-'84).

In de rubriek "van eigen erf" één keer in de veertien dagen "Stille getuigen uit 1940/1945". Op 12-1-'84 een artikel in deze serie over de bunker bij 't Agelerbroek. (Tub.5-1-'85).

Saasveld weer op voorgrond in mirreweenter (midwinterhoornblazen). (Tw.C.7-1-'85).

Koudste nacht sinds 1963. (Tub.8-1-'85).

Veel vogels in nood door strenge winter. (Tub.10-1-'85).

Vogelwereld door kou erg sterk in beweging. (Tw.C.14-1-'85).

Brand verwoest voormalige havelzetha de Borg in Beuningen. (Tub.14-1-'85;Tw.C.14-1 en 15-1-'85).

Dialect-kerkdienst in Wilsom (duitsland) (Vizier+ Tub.16-1-'85).

Eigen orgaan voor Twentse genealogen. (Tw.C.19-1-'85).

Twentse bakken en sloten verliezen profiel. (Tw.C.24-1-'85).

Overijssels landschap start actie voor landgoed Espelo na aankoop ervan. (Tw.C. 25-1-'85+ Tub.25-1-'85).

H.J.A.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

Over 't gat veur n toen trekkn" ontving ik nog weer een reactie. Zie daartoe nr. 4/84. De heer K. Gosenselaar is van oordeel dat de verklaring die in 4/84 is weergegeven voor Denekamp niet juist is. Naar zijn mening betekent dit in Denekamp zoveel als "de achterboks antrekkn" of "earst van alles belovn en 't dan toch nich doon".

Een ander voorbeeld hiervan is afkomstig van een briefschrijfster, die onbekend wenst te blijven. Deze schrijft: Bijv. met een verkoop. Iemand had bijna een stuk grond verkocht maar op het laatste moment heeft hij "t gat veur n toen trökkn".

Van diezelfde persoon komt ook een reactie op hetgeen in deze rubriek van 4/1984 stond over het binden van strobanden om fruitbomen. Naar de opvatting van briefschrijfster werd dat vroeger gedaan bij jonge boompjes. Er werd dan een paaltje naast gezet voor het omwaaien

van die boompjes. Boon en paal werden samengebonden met een strowis, waaronder een lijmbandje werd gewikkeld om de jonge stam, om het opruilen van insecten naar de kruin te voorkomen. Slechts een strowis zal ergens voor geholpen hebben. Tegenwoordig wordt dit gedaan door besputting.

Vervolgens wil deze mevrouw ook nog iets vertellen over "n hoesbreaf vergettn of verloor". Dit kan betekenen: iemand is ver van huis geweest en is er in zekere zin op vooruit gegaan. Hij komt terug en stelt zich dan behoorlijk aan. Dan wordt wel eens gezegd: hee hef doar n hoesbreaf verloor. In de volgende uitdrukking wordt dit ook typerend weergegeven: Een koe weet vaak ook niet meer dat zij kalf geweest is.

Een dergelijke reactie als dit laatste kwam ook van G.J.F. Sortemakker uit Denekamp.

De heer Haanberg uit Slagharen hierover: "n Hoesbreef vergettn of verleezn" staat in schrille tegenstelling tot het hebben van heimwee. In dat laatste geval zou je wel naar huis willen kruipen. Echter: "wel zien hoesbreef vergettn hof", schaamt zich voor zijn afkomst en laat zich in zijn ouderlijk huis nauwelijks meer zien. Tot zover deze reactie.

Wist u: dat in 1845 de huizen in de buurtschappen van de gemeente Denekamp werden voorzien van een nummer?

Zestig jaar geleden waren er in de gemeente Denekamp dertig personenauto's (laan 2, Hondelink 1, Alink 1, Snoeyink 5, Hermelink 1, Mensink 1, Oude Elferink 1, Van Blanken 1), vier vrachtauto's van een ton (Alink, Nolten, Snoeyink, Kramer), een vrachtauto van twee ton (Kramer Oud Ootmarsum), zeven autobussen (Snoeyink).

Op 19 augustus 1925 vond om 9.00 uur de eerste steenlegging plaats van nieuwe r.k. kerk in Lattrop.

Eind 1925 is in Denekamp voor het eerst een Oranje Comité gevormd bij gelegenheid van het zilveren huwelijksjubileum van Koningin Wilhelmina en Prins Hendrik, dat gevierd werd in 1926. De volgende personen maakten deel uit van het comité: pastoor W.L.S. Knuijff, voorzitter; ds. P.J. de Bruin, secretaris; juffr. J.H. Vonk, penningmeester; leden: dokter A.J. Hondelink, hoofdonderwijzer

L.L. Mulders, directeur van de boterfabriek R. Witteveen en oud-burgemeester G.W. Hoogklimmer.

Een foto uit de krant van 1940, waarop een ouderwetse begrafenisstoet stond afgebeeld (ergens bij Hengelo) levert een interessante vraag op. In het artikel staat o.a. dat de overledene ter aarde werd besteld met behulp van een boerenwagen, waarop in stro de kist was geplaatst. Op enige planken boven de kist hadden de vrouwen plaatsgenomen. De mannen volgden te voet. De vraag hierbij is of dit hier in onze omgeving ook zo was en of bij dit gebruik ook verschil was of het een katholieke of protestantse begrafenis was. Wie weet hier wat meer over te vertellen?

H.B.

's **M**orgens om vier uur wekt Herman mij. "Sta eens op. Heb je dan al die vliegmachines niet gehoord?" Er zijn inderdaad veel machines. Het is helder weer met zonnenschijn en een onbewolkte hemel. De zon schijnt op de bloeiende kastanje voor ons huis. Op den weg staan de broers en de buren en kijken naar formaties vliegtuigen, die uit het Oosten komen en Westwaarts vliegen. Sinds twee uur vannacht is dit zoo al aan den gang. Gedurig klinkt gedreun, lijkend op kanonschoten of ontploffingen uit Westelijke richting. Onafgebroken passeeren vliegmachines, nu ook van het Westen naar het Oosten. Ieder vraagt zich af: Wat is er aan de hand? Gaat nu de groote aanval op Engeland beginnen?

Wij zetten de radio eens aan, en hooren, dat er gedurig overvliegen van machines wordt gemeld, vooral in 't centrum van het land. Het vliegveld Welschap is gebombardeerd. Parachutisten komen neer, onder wie in Nederlandsch uniform. Watervliegtuigen zetten op de Maas bij Rotterdam rubberbooten met manschappen uit. Nu is er geen twijfel over, en het nieuws verplettert en verlamt ons: Duitschland heeft een aanval op ons eigen land ingezet!

Om 6.35 vliegen 7 watervliegtuigen Oostwaarts.

Om 6.40 brengt de radio een rede van Göbbels: Frankrijk en Engeland willen Duitschland in het Ruhrgebied aanvallen en hebben zich daartoe verzekerd van den steun van Nederland en België. Deze landen zijn niet neutraal, zij heulen met Engeland en Frankrijk en hebben er geheime afspraken mee gemaakt. Dit kan Duitschland niet dulden. Daarom is aan de Wehrmacht bevel gegeven, beide landen te bezetten om hun neutraliteit in werkelijkheid te handhaven. De Nederlandsche regeering is verwittigd, geen tegenstand te bieden. Elk verzet zal met harde middelen "rücksichtslos" worden gebroken.

Om 8 uur persberichten van het A.N.P. Proclamatie der Koningin: Ondanks alle heilige verzeeking, dat Duitsch-

land onze neutraliteit zou eerbiedigen, heeft plotseling in den afgelopen nacht de Duitse Wehrmacht een aanval op ons land ingezet, onder voorwendsel, dat Nederland in 't geheim een militair verbond met de Westelijke mogendheden zou hebben gesloten. De koningin wijst deze beschuldiging onder vlammend protest van de hand. De regeering beschouwt zich in staat van oorlog met Duitschland.

Berichten van het opperbevel: De aanval op Nederland is ingezet. Zes Duitse vliegtuigen zijn 's morgens om 6 uur reeds neergeschoten. Gewaarschuwd wordt alle radio-uitzendingen, die niet door de bekende stemmen van de Nederlandsche omroepers worden gedaan, te wantrouwen. Volk en Vaderland, Nationaal Dagblad, Volkscourant en alle brochures en pamfletten verboden. Gewaarschuwd tegen strooibiljetten van misleidenden inhoud.

9 uur. Overal op straat groepen mensen. Kinderen niet naar school.

De burgemeester heeft verteld, dat alle groote bruggen in Nederland reeds door onze troepen zijn opgeblazen. Bij 't gemeentehuis is een waarschuwing aan de burgerbevolking aangeplakt.

9.30. A.N.P. Groote groepen vliegtuigen overschrijden de grens, in aantallen van 17 - 18. Gelet moet worden op het landen van parachutisten.

10.10. De Opperbevelhebber heeft alle in Nederland woonachtige Duitschers verboden hun woningen te verlaten.

Gerucht, dat de Duitschers komen en reeds bij Diersel-huis aan de Nordhornschestraat zijn. Ik ga het dorp in en naar de Nordhornschestraat. Veel publiek. Gehoord, dat sergeant Gerard Goorhuis met manschappen van den grenswacht gevangen zijn genomen en weggevoerd. Op den oprit van de kanaalbrug twee Duitse soldaten met 't geweer in den aanslag. Niemand wordt geweerd. Ik hoor dat de Duitschers om 4 uur reeds in Hengelo waren en alles bezetten. Men zegt dat men de Hoemaf, waar zoo-veel voor de defensie wordt gemaakt, in de lucht heeft laten vliegen, en dat het vliegveld Twente is gebombardeerd.

11 uur. In 't dorp teruggekomen, zie ik zes Duitse militairen, wielrijders, met een jongen luitenant aan-

komen en voor 't gemeentehuis afstappen. Zij gaan naar binnen en twee houden de wacht op 't trottoir. Plaatselijke N.S.B.-ers voegen zich bij de militairen. Veel toeschouwers, maar allen houden zich kalm. Alleen de N.S.B.-ers onder hen grijnslachen.

11.30. Legerbericht in de Nederlandsche, Duitsche, Fransche, Engelsche, Spaansche en Italiaansche taal. In den vroegen morgen hebben Duitsche troepen de Nederlandsche Oostgrens overschreden en zijn in aanraking met Nederlandsche grenstroepen gekomen, die volgens de bevelen gehandeld hebben en de bruggen over Maas en IJssel hebben vernietigd.

11.45. Voor 't gemeentehuis staat een groote vrachtauto. Daarin worden de geweren, de munitie, de gasmaskers, fietsen enz., die daar bewaard werden, ingeladen. Het postkantoor is doorzocht. In het middaguur gedurig gebrom van vliegtuigen; een keer vijf.

12.45. Persberichten. De Nederlandsche regeering heeft haar hulp gevraagd aan die van Frankrijk en Engeland. Zij zal onverwijd worden gegeven.

Vanmorgen is een vliegmachine, die een halven vleugel en een stuk van den staart miste, komend uit Holland, in Povels dennen neergestort. Wij zagen die zeer laag (ongeveer 50 meter) vliegen ten Noorden van 't dorp.

De Duitsche soldaten deden hier een aanval op de sigarenwinkels, kochten dure sigaretten en zwaaiden met de briefjes van 10 gulden.

Om 2 uur is alles weer stil in 't dorp. Soldaten vertrokken in richting Oldenzaal.

Wintels, de man met het "tweede gezicht", zegt, dat de Duitschers in Holland de nederlaag zullen lijden. Hij heeft eenigen tijd geleden de komst der vliegmachines ook gezien en soldaten zien loopen.

2 uur. Nieuwsberichten. Allen, die in gemeenten van het Oostfront der vesting Holland wonen, wordt verboden, hun gemeente te verlaten in Westelijke richting. Om 1 uur is de Tweede Kamer in buitengewone zitting bijeengekomen; protest aangeteekend.

De doortocht der Duitsche legerafdeelingen hedenmorgen

heeft onafgebroken van 4 tot 9 uur geduurd. Zeer veel pantserwagens, die met groote snelheid reden; men spreekt van 70km per uur.

Half drie. Gedurig vliegtuigen, alleen of in formaties. Zoover te zien, alle groote driemotorige toestellen.

Jo Vonk vertelt: Vanmorgen om 4 uur al groote drukte en gelach aan de Oldenzaalschestraat. Duitsche soldaten, naar Oldenzaal fietsend, werden begeleid door N.S.B.-meisjes in uniform.

16.40. Er gaan 24 groote driemotorige vliegtuigen in Westelijke richting. Een uur later komen er 5 terug.

6 uur. Bericht: dagorder van den opperbevelhebber: Namens H.M. de Koningin hooge dank betuigd aan het leger. De strategische overval kan als mislukt beschouwd worden. troepen houden moedig stand. De burgerbevolking houdt zich rustig.

Henkie vertelt, dat volgens Remerink de Duitschers niet verder kunnen dan Goor. Men heeft daar de brug over 't Twente-kanaal in de lucht laten vliegen op 't oogenblik, dat er een groote tank op was. Alle wegen door de boomen versperd.

Half acht. Ik spreek met Marie Goorhuis. Inderdaad is Gerard met + 10 man van de grenswacht krijgsgevangen gemaakt. Zij mochten hun post volgens bevel van hun commandant niet verlaten. Zij kregen een half uur tijd om zich gereed te maken. In dien tijd is hij nog op zijn motor thuis geweest om afscheid te nemen. Dat was verschrikkelijk geweest. Ook een zoon van Eppink (Bodden-Kuper) was erbij.

Er is aangeplakt, dat alle huizen v. verduisterd moeten zijn. Er gaan geruchten, dat hier vannacht een groote troepenmacht zal doortrekken.

Er wordt nu gezegd dat niet de Heemaf, maar Hazemeijer in de lucht is gevlogen.

Na 8 uur niet meer naar de radio geluisterd. Te moe, lichamenlijk en geestelijk. Allen vroeg naar bed. 's Nachts weer vliegmachines, maar niet zoo druk als den vorigen."

W.H. Dingeldein.

ONTRUIMING WONING

Het is voor mij of alles pas gebeurd is, zo zie ik het nog voor me uit die dagen in dat jaar, in dat jaar in Denekamp aan de Oldenzaalsestraat 42. Het was 7 september 1944.

Mijn ouders en zusters woonden daar, en ik, een van de acht dochters woonde in Reutum.

't Was of ik die mooie zomerse dag naar Denekamp werd gedreven, dat ik er naar toe moest.

Thuis zei ik: "vandaag ga ik naar Vader en Moeder, ik wil ze zo graag even zien, dan is 't genoeg en ben zo terug". Maar dat werd heel anders.

Met de fiets langs 't Kanaal, ofschoon dat in die dagen ook zeer gevaarlijk was. Er werd herhaaldelijk geschoten vanuit Duitse vliegtuigen.

Het ging echter goed en ik kwam behouden in Denekamp.

Van ons huis uit kijken we precies op het huis van de burgemeester. Wij zagen hem daar staan met twee Duitse militairen, en maar wijzen, naar de drie huizen aan de overkant van Mulders, Horsthuis en Hermelink.

"Moeder" zei ik, het gaat nooit goed, ze vorderen vast en zeker deze drie huizen, laten we toch overleggen wat er moet gebeuren als 't zo is. Mijn zus Martha zei: "Maak Vader en Moeder toch niet bang!" Waarop mijn Vader direkt antwoordde: "As 't zô is breng ik miene koo en hoender naar Frans van de Bor in Deurning, dat vind ze wa good, dat week wisse".

Daar kwamen ze al aan, de drie van de overkant. Ze belden aan, niemand wilde open doen, het lot viel op mij en ik er naar toe. "Het is nu drie uur, om vijf uur moet dit huis ontruimd zijn, alleen lijfgoed meenemen". Weg waren ze.

Mijn familie had alles gehoord en men begon direkt te pakken. Vader met het vee naar Noord Deurningen. Math en Leny hielpen Moeder. Nog even ging ik later naar buiten naar de burgervader om te zeggen dat Vader en Moeder het

liefst naar Reutum wilden. Bij Horsthuis stond een paard en wagen van familie uit Beuningen voor hun huis. Er werden juist een paar stoelen op de wagen geladen toen de burgemeester er op af rende, de revolver uit zijn zak greep en schoot in de richting van paard en man, en zei: "Kerel, wil je een kogel door je kop hebben, je mag niets meenemen, heb ik je gezegd." 't Paard steigerde, de man was lijkleek en ik schrok me dood. 't Was allemaal vlak naast me, ik rende naar huis.

Mijn ouders waren gelukkig kalm en hadden intussen nog iets, wat ze niet graag wilden missen, bij de A.B.T.B. weten te plaatsen. 't Moest allemaal snel gaan en 't mocht niet gezien worden. Gelukkig maar, want toen ze na de oorlog terugkwamen, was het een grote troep. Alles wat brandbaar was in 't huis hadden ze opgestookt; kasten ledikanten, tafels enz.

Gezakt en gepakt op naar Reutum. Moeder kon haar tranen niet bedwingen. Ik was blij dat ik thuis was geweest en hen mocht helpen in deze bange angstige uren. Eten was er wel in Reutum. Op 'n boer is meestal van alles en in die dagen werd er menig varkentje stiekum geslacht. Aan de overkant in de school hier lagen toen de Duitse soldaten en in onze garage lag hun voorraad eten.

Toen mijn ouders enkele weken hier waren, wilden de Duitsers ook ons huis in beslag nemen. Ze hadden alles al op 't papier staan, 't zou zo gebeuren. Ook dat nog, dacht ik, is 't nog niet genoeg voor mijn ouders geweest? Ik zei tegen de Orts-kommandant: "Das geht bestimmt nicht. Ich bin hier gekomme und Krankenschwester!" We hebben wel erg lang gepraat en alle papieren laten zien, voordat ze gingen. Ze vorderden toen het huis van Olde Lohuis in Reutum.

Wij zagen nog de laatste Duitser hier voorbij trekken, toen de Canadezen al met hun tanks bij 't klooster in Noord Deurningen lagen. Hij kwam hier voorbij met een oude kinderwagen met er in het geweer en wat andere bagage. Wij durfden niet naar buiten, nog angstig dat ons op 't laatst nog iets zou overkomen.

Het is erg lang geleden, maar zoiets vergeet men niet.

M. Leferink-Hermelink.

Om een goed beeld te krijgen van de verzetsbeweging is het belangrijk te weten dat in september 1944 Prins Bernard de illegaliteit heeft weten te bundelen in de Binnenlandse Strijdkrachten (NBS). Vanaf dat moment werden vanuit de kerngroepen de plaatselijke afdelingen opgericht, die tijdens de bevrijding in actie zouden komen. Ook in Denekamp ontstond zo een afdeling, die op 18 januari 1945 de naam "Tulp" kreeg, en die als commandant had Piet Goorhuis.

De medewerkers kregen in algemene richtlijnen uiteengezet waaraan ze zich zoal moesten houden. Met name werd hierin gemaand tot grote voorzichtigheid bij het onderhouden van contacten met anderen. Verder werden de mensen zo volledig mogelijk geïnformeerd over de feitelijke oorlogssituatie. Dit was met name van belang voor hen die voor inlichtingen moesten zorgen.

Een zo'n verzetman in Denekamp was Rammel, de schuilnaam voor Johan Veldhuis. Al sedert 1943 was hij bij het verzet en vanaf september 1944 lid van de (ondergrondse) Binnenlandse Strijdkrachten. Veldhuis heeft zo'n 40 mensen bij het verzetswerk weten te betrekken, waardoor zelfs ook in Lattrop en Tiligte verzetsgroepen konden ontstaan. Veldhuis heeft o.m. gewerkt bij de inlichtingendienst en was daadwerkelijk betrokken bij sabotageacties tegen de Duitsers.

De volgende personen maakten o.a. deel uit van de verzetsgroep D.K. 3, waarvan Johan Veldhuis verzetsleider was.

Johan Hövels : inlichtingen en sabbotage.

Gerard Oude Griep: inlichtingen en hulp aan onderduikers.

Jan van der Heuvel: inlichtingen, hulp aan onderduikers, sabbotage.

Johanna Weustink: koerierster en inlichtingen.

Willemien van der

Meijden : koerierster, inlichtingen en hulp aan onderduikers.

- Henk Veldhuis (later pastor): inlichtingen, hulp aan onderduikers.
- Herman Dingeldein : inlichtingen.
- Kapelaan Bolscher : hulp aan geallieerde krijgs-
(later pastoor) : gevangenen, onderduikers, inlichtingen, vooral bij razzia's e.d.
- Familie Bekker : zeer actief bij hulp aan ge-
allieerde krijgsgevangenen (gevlucht), geallieerde pi-
loten en andere bemannings-
leden van afgeschoten vlieg-
tuigen, inlichtingen, hulp
aan onderduikers enz.
- Jan Schulte : hulp aan onderduikers en
verspreiden van illegale
pers.
- Hennie Bernink en M. van : inlichtingen, vooral mili-
der Heuvel : taire activiteiten van het
Duitse leger op Duits grond-
gebied in de grensstreken.

Hierna volgt uit zijn correspondentie uit die tijd een overzicht van een aantal door hem verzamelde inlichtingen, welke bestemd waren voor de regio-commandant.

LUCHTWAPEN Nordhorn 6 December '44.

Op de Nordhorner Heide (Klausheide) noodvliegveld zijn 12 gevechtsvliegtuigen gestationeerd. Hiervan zijn 3 nachtjagers, de andere zijn van het nieuwste type en enige eermotorige jagers. De verdediging van het terrein bestaat uit minstens één batterij afweergeschut. Aantal grondpersoneel nog onbekend. Er is nog steeds een groot aantal arbeiders op het terrein tewerk gesteld.

Dinsdag 6 December zijn er twee wagonladingen benzine op het vliegveld aangekomen. Het noodvliegveld (Klausheide) ligt 5 à 6 kilometer ten Oost-Noord-Oost van de grensplaats Nordhorn.

VELDLEGER Denekamp 10 December '44.

Van de in het St. Nicolaasgesticht, (4:600-66:450) ten Noorden van het kanaal Almelo-Nordhorn gelegerde ca. 100 man S.S., opgave 4 December, zijn er 60 man naar elders vertrokken; plaats onbekend.

Het DEPOT bij en in het St.Nicolaasgesticht van de munitie en de ca.250 vaten van elk 200 liter benzine is nog aanwezig.

Betrouwbaar.

DEFENSIE Denekamp 11 December '44.

In de week van 3-9 December '44 heeft een Duits Haupt-inspector in de omgeving van Denekamp peilingen gehouden van de waterstand, om in geval van nood de dijken van de Dinkel door te breken en alles zoveel mogelijk onder water te zetten.

Betrouwbaar.

DEPOT Nordhorn 10 December '44.

In het Wassink-Bos ca. 2 K.M. ten Noorden van Nordhorn (7:250-72:500) zijn ca. 450 legerauto's geparkeerd.

Betrouwbaar.

LUCHTWAPEN Nordhorn 13 December '44.

Op de Nordhorner Heide (noodvliegveld Klausheide ca.6 K.M. ten O.N.O. van Nordhorn (Duitsland), zijn gestationeerd 4 nachtjagers, 7 of 8 gevechtsvliegtuigen, nieuwste type (Trobines) en enkele eenmotorige jagers.

Er is een nog onbekende hoeveelheid benzine aanwezig, 20 kisten Pantservuisten en een hoeveelheid munitie. Het personeel beslaat tesamen ca. 200 man lucht- en grond-personeel.

Betrouwbaar.

VELDLEGER Denekamp 18 December '44.

St.Nicolaasgesticht; (4:600-66:450) ten Noorden van het kanaal Almelo-Nordhorn, gelegen ca. 40 man S.S.

In het dorp Denekamp, in de hotels Veldman en Hermelink, is een Orts-Kommandantur met ca. 30 man weermacht-officieren en -manschappen.

Bij particulieren en in andere gebouwen zijn tesamen nog ca. 30 manschappen ondergebracht. (Voor het grootste deel bij boeren in de omgeving van Denekamp.)

DEFENSIE

In de omgeving van Denekamp zijn weer een aantal boeren, timmerlieden en anderen tewerkgesteld, tot het maken van deckungs-löcher en stellingen.

LUCHTWAPEN Nordhorn 16 December '44.

Het in vorige berichten genoemde vliegveld Klausheide (ca. 6 K.M. ten O.N.O. van de Duitse grensplaats Nordhorn) waarop 4 nachtjagers en 7 of 8 vliegtuigen van het nieuwste type zijn gestationeerd, wordt verdedigd door 7 stukken afweergeschut (7-8).

Tevens zijn er een aantal vliegeniers weer gearriveerd op het vliegveld; het personeel bestaat thans uit ruim 200 man lucht- en grondtroepen.

ADMINISTRATIE Denekamp, 16 December '44.

Aan de straatweg Denekamp-Nordhorn, in het voormalige café van Dierselhuis, ca. 25 meter Z.W. van de noodkerk te Noord Deurningen, bevindt zich een Schreib-Stube.

ADMINISTRATIE Denekamp 12 januari '45.

Aan de straatweg Denekamp-Nordhorn bevindt zich een zgn. FUNK-STELLE (5:850 - 66:800). Men heeft 4 of 5 radio-ontvangtoestellen in gebruik. Verdere aansluiting onbekend. De bediening-manschappen worden elke 2 uur afgelost, en zijn dag en nacht aan het werk.

Aantal manschappen ca. 30, commandant Hauptman, kleur uniform blauw-grijs kraagspiegel bruin, geen schildwacht. Het sein-net is met 16 draden bij het hoofdgebouw aangesloten. Het huis bij het sein-net is ook aangesloten, hierin zijn verschillende apparaten van gewicht ondergebracht.

WEERMACHT Denekamp 15 Maart '45.

In de hotels Veldman en Hermelink bevindt zich de reeds eerder gemelde Orts-Kommandantur, bestaande uit ca. 25 soldaten met Ortskommandant (Hauptman).

Bewapening: geweer met bajonet; uniform veldgrijs; discipline, normaal.

Denekamp 15 Maart '45.

In hotel Gelink aan de straatweg Denekamp-Oldenzaal ca. 500 meter ten O. van de Dinkel (5:950 - 63:700) zijn ca. 10 man met Oberführer ingekwartierd.

Bewapening: geweer, pistool en enkele mitrailleurs.

Overigens is in ditzelfde gebouw 2000 l. benzine, en een onbekende, doch grote hoeveelheid munitie en ander materiaal opgeborgen.

Dit hier boven genoemde is afkomstig uit het Klooster St.Nicolaas-gesticht te Noord Deurningen, hetgeen vroeger reeds gemeld is, en thans wordt ingericht als Lazaret.

Denekamp 15 Maart '45.

In hotel Dinkeloord aan straatweg Denekamp-Oldenzaal is een Schreibstube ingekwartierd. Aantal manschappen ca. 23 (weermacht H.)

Bewapening: geweer; uniform veldgrijs, discipline op laagstaand peil.

LUFTWAFFE Denekamp 15 Maart '45.

Op Huize Singraven met bijgebouwen zijn ca. 27 manschappen met een Majoor ingekwartierd.

Kleur uniform blauw-grijs, bewapening geweer met bajonet en pistool, discipline normaal.

Deze hebben 8 vrachtauto's bij zich met enkele aanhangers, een luxe wagen, motor met zijspan. In de vrachtauto's zijn verschillende vliegtuig-onderdeelen geladen, in 2 vrachtauto's is benzine en olie geladen. Des nachts staat er een wacht; bewapening geweer met bajonet, en helm.

Alles betrouwbaar.

Voor de volledigheid lijkt het me goed weer te geven hoe de afdeling Denekamp van de ondergrondse Binnenlandse Strijdkrachten op 1 april 1945 was samengesteld.

Plaatselijk Kommandant	: P.Goorhuis
Plaatsvervangend Kdt.	: H.Visschedijk
Sectie-Kommandant	: F.Weustink
Kdt.Opsporingsdienst	: J.Aveskamp
Wachtkommandant	: J.Veldhuis

GROEP: LEEUW

Kommandant : H.Oude Elferink

Militairen : J.Olde Dubbelink (plv.Kdt.); J.Benneker; G. Derkman; G.Rikhof; A.Grunnekemeijer; G. van den Heuvel; W.van Deth; J. van den Heuvel; W. van der Ster; J.Alink; G.Kienhuis (exp.); J.de Rus; F.Goorhuis.

GROEP: TIJGER

Kommandant : J.F.Keij

Militairen : D.Pluijgers (plv.Kdt.); J.Schröder; P.Keij; G.Hofste; A. Snoeljink; J.Blokhuis; W. van der Meijden; W.Hommels; J.Hofste; Th. van Dongen.

GROEP: WOLF

Kommandant: H. Gortemaker

Militairen: J. Masselink (plv. Kdt.); B. Gortemaker; J. Damhuis (Kokensteeg); G. Oude Egberink; H. Oude Egberink; G. Oude Griep; H. de Ram; N. Mettes; A. Tuin; M. in het Veld; J. Aveskamp.

GROEP: VALK

Kommandant: J. Westerhof

Militairen: J. Heerink Mekkelhorst (plv. Kdt.); J. Tijhuis; H. Bos; H. Oude Nijeweme; G. Sombekke; A. Oude Nijeweme; E. van Reest-Vellinga; G. Witteveen; G. Rolink; J. Rolink; W. van Aarsen.

GROEP: VOS

Kommandant: J. Keizer

Militairen: J. Hövels (plv. Kdt.); G. Rikhof (Café); J. Schulte; J. Koopman; A. Hesselink; H. Kuipers; G. Ribberink; H. Gillis; T. Bredenhof; C. Isarin.

GROEP: PANTER

Kommandant: H. Koenen

Militairen: G. Aveskamp (plv. Kdt.); G. Heerink; B. Engelbertink; G. Kienhuis (bakker); H. Wangers; L. Tukkers; A. Eissink; J. Damhuis (Wilh. str.); B. Tijhuis; J. Lukens; A. Hulsbeek; A. Witteween; H. Berning; A. Baanstra; G. Wynia.

Administratie Oorlogsbuit : H. Horsthuis; H. Hövels

Administratie wachtdiensten : Paul Goorhuis, J. Heerink.

H. Boink.

De doden houden nog alleen
Op de verlaten posten stand
Zij kijken star over het land
"EEN LEGER VAN GEHOUMEN STEEN".
(Muis Jacobse).

ARRESTATIE EN BEVRIJDING

Hierna volgt een weergave van aanleiding en gevolg van de arrestatie op 12 februari 1945 van enkele personen van het ondergronds verzet in Denekamp. Hieruit blijkt dat e.e.a. afwijkt van de tot nu toe nogal eens gehoorde verhalen hierover, die zelfs opgetekend staan in de boeken. Het relaas is opgetekend door de destijdse commandant van de afd. Denekamp van de ondergrondse Binnenlandse Strijdkracht de heer Piet J. Goorhuis. De genoemde Cees Gramsma was kringcommandant van de N.B.S. in Twente Oost. Deze heeft op zijn beurt de gang van zaken bij de voorbereiding en de feitelijke bevrijding beschreven.

Begrijpelijk is het dat de verzetsmensen schuilnamen droegen. Zo droeg Piet Goorhuis de naam Van Capelle, Johan Aveskamp heette Van de Broek en Frans Weustink verschool zich achter de naam Linderhof. Sedert 25 maart 1943 waren deze ondergedoken. Hennie Visschedijk werd aangeduid als Olthof. Deze was op 2 mei 1943 ondergedoken.

Zaterdag 10 Februari 1945.

Ik (Capelle) loop 's morgens op het erf van boerderij Morsink (Bulters) in de Mekkelhorst. Eensklaps zie ik een man het erf opkomen, het is iemand, wonende aan de Nordhornsestraat te Denekamp, een sinistere figuur.

Ik draai me snel om in de hoop nog niet herkend te zijn. De man betreedt het huis en vraagt om levensmiddelen. Hij laat echter niet merken dat hij iets gezien heeft. Ik besluit maar te blijven.

Maandag 12 Februari 1945.

Den geheelen dag bij Morsink, Capelle en Olthof.

's Middags bezoek van Marti, Jo Havekes en Ja. Weustink (koerierster der N.B.S.)
Havekes bracht een Underwood schrijfmachine. Olthof 's avonds naar Vrouw Broekhuis (wapens nazien). Deze avond om ongeveer 8 uur komt v.d. Broek in de "Bulten" en zal hier vannacht blijven (Bespreking "Groep Vos" N.B.S.)

Om kwart over acht luisteren we naar de radio op "'n balken". Onder het luisteren wordt er op de deur geklopt en wordt de deur geopend. We hooren iemand zeggen: "Een landwachter is zojuist bij ons geweest en heeft gevraagd waar Morsink woonde". We hooren de deur weer dichtslaan en de persoon zich verwijderen. Snel trekken we de kabel van het toestel omhoog en verbergen het toestel achter het hooi. Dan in een sprong naar beneden. De koffer van Olthof snel opgeruimd, het beddegoed op een hoop gegooid. De fietsen eruit. Mijn laarzen (bruine) naar boven gegooid, doos met alle papieren der N.B.S. onder de arm en dan snel met v.d. Broek naar boven en in onze schuilplaats gekropen. Onder-tusschen wordt al aan de deur gebeukt en wordt de deur geopend. We hooren iemand - het is de stem van een berucht landwachter - zeggen dat hier huiszoeking gedaan wordt. We hooren ook dat er Duitschers bij zijn, maar weten niet hoeveel. Echter hooren we al iemand zeggen dat het huis omsingeld is. Zou het waar zijn of niet, wisten we het maar, want we hooren in huis niet meer als de stemmen van enkele mannen.

We liggen met zijn beiden in het hol onder het hooi. Ik heb de papieren bij me en een pistool in de hand. Beneden wordt door de ploerten niets gevonden. We hooren dat ze de zolder opkomen. Daar vinden ze mijn bruine laarzen, de ploerten vragen aan Hendrik van wie die laarzen zijn, waarop Hendrik antwoordt "die zijn van Toon, jachtschoenen."

Echter denken de ploerten er natuurlijk anders over. Ze beginnen alles systematisch af te zoeken, dan loopen ze voor ons heen en beginnen in het hooi te trappen, daar.....trappen ze tegen het radio-

toestel. Ze rukken het hooi weg en zien het toestel. Ze halen het toestel eruit, dan lichten ze in het hol en zien mij liggen. Ik wil schieten, maar vanwege de te nauwe ruimte kan ik mijn arm niet voor het hol krijgen. Ondertusschen schreeuwen de moffen van "heraus, heraus". Er blijft mij niets anders over dan er maar uit te komen, maar ik moet nog eerst mijn pistool en papieren opruimen. Deze verstop ik aan de kant in het hooi en kruip er dan uit. Direct plaatsen ze mij hun machinepistolen in de rug. Ik ben verkocht. Men gaat in het hol kijken met een lampje en ziet daar v.d. Broek liggen. Deze komt er nu ook uit. We komen beneden. De Duitschers bewaken ons. De landwachter gaat weer naar boven of hij nog meer kan vinden. Hij komt terug met onderdeelen van het radio-toestel etc. De papieren en het pistool vindt hij niet. Dan wordt er nog weer beneden gezocht. Mijn militaire uniform wordt gevonden. Een papier vinden ze waarop geteekend staat een Sten-gun (Engelsch mach. karabijn) door Olthof geteekend en in de kast laten liggen. Ze vragen mij wat dat beteekent, maar ik weet nergens van. Ik probeer het papier in handen te krijgen, hetgeen lukt, waarop ik het vernietig. Mijn papieren worden mij afgenomen, valsch Ausweis en persoonsbewijs, evenals dat van v.d. Broek. Mijn portefeuille nemen ze mij ook af. Verder nemen ze mijn radiotoestel in beslag. Dan moeten v.d. Broek, H. Morsink en Capelle mee naar Denekamp om daar te worden ingesloten. Om 10 uur loopen we onder de "hoede" van de schoften naar Denekamp waar we worden ingesloten.

Op het Gemeentehuis aangekomen sluit men v.d. Broek en Hendrik Morsink bij elkaar in de laatste cel, terwijl ik alleen in de andere cel wordt gestopt. Onderweg heb ik nog wel geprobeerd om te ontvluchten maar ik kreeg geen kans. Daar zaten wij dan in de cel. Drie jaren lang hadden we kans gezien dit te ontloopen en nu - vlak voor de bevrijding - krijgen ze ons te pakken. Maar enfin, wie weet. Ik onderzoek het raam van mijn cel, de stangen zitten goed vast, die krijg ik er niet

uit. Na ruim een uur gezeten te hebben probeer ik te slapen op de kribbe, waarop een vuile deken ligt, hetgeen me ook gelukt. Na enkele uren geslapen te hebben, klop ik op de muur hetwelk uit de andere cel wordt beantwoord. We worden elk half uur gecontroleerd of we er nog wel in zitten.

In den vroegen ochtend komt de marechaussee Ten Dam voor mijn luikje. Ik vraag hem of hij vanmorgen bijtijds een boodschap naar ons huis wil brengen en wil mededeelen dat wij gepakt zijn en dat zij op hun beurt Rossum willen waarschuwen. (Deze man is goed).

Dinsdagmorgen 8 uur komt M. ons eten brengen. Ik vertel hem wat er is gebeurd en vraag hem of hij direct naar Hennie wil gaan - Hennie is vandaag met Linderhof in "het Bosch" - en hem wil vertellen wat er gebeurd is.

De heele morgen gaat voorbij. Marietje is er nog geweest en Johan zijn zuster ook. De goede marechaussees hebben hen de kans gegeven.

Na den middag hoor ik dat er iemand aan de deur, die toegang geeft tot de gang voor de cellen, zit te rammelen. Het is alsof er een sleutel in het slot wordt gestoken en dan ook weer ophoudt. Dit gaat verschillende keeren achter elkaar.

's Middags brengt Marietje eten en die vertelt me dat de ondergrondsche paraatis. Alle jongens zijn bij G. Steunebrink in Beuningen en zullen vanavond probeeren om ons eruit te halen.

Vannacht gaan we niet slapen. We wachten en wachten. Ik wil weten hoeveel menschen, bewakers en N.S.B.-ers in het Gemeentehuis zitten. Dit in verband met als er wat gaat gebeuren. Ik klop op de muur, doch er komt niemand. Ik klop en klop en trap zelfs tegen de muur. Eindelijk, daar gaat een deur open en er verschijnen 2 mannen voor mijn cel. Ze openen het luikje. Ik vraag om wat water en kijk meteen goed wie het zijn. Ik herken hun beiden, allebei N.S.B.-ers, nachtwakers van het Gemeentehuis. Verder moeten er ook nog Marechaussees zijn, goede of foute? Dan hoor ik iemand in het Gemeentehuis komen en hoor ik deze man zeggen, dat er mannen op straat loopen.

De deur gaat weer dicht. Ik wacht in spanning, doch er gebeurt niets. Het wordt weer morgen en Marietje brengt brood en kan me meteen nog stiekum een briefje geven. Het komt van onze mannen. Ze konden vannacht niet slagen. Het Gemeentehuis was zwaar bewaakt en tevens had men de Duitsche soldaten, die in het Dorp ingekwartierd waren, voor het Gemeentehuis laten surveilleeren. Marietje vertrekt weer. Ik maak een brief klaar voor de jongens dat, mochten de Duitschers ons vandaag komen halen en ons per auto vervoeren b.v. naar Enschede, ze dan de wagen maar in puin moeten schieten. Misschien brengt het er dan nog iemand van ons levend af.

Johanna Weustink komt even later voor het luikje en deze geef ik het briefje mee. Dan komt de N.S.B.-Marechaussee - en stuurt haar op barsche toon weg. Deze vent heeft vannorgen de controle. Ik houd geregeld contact met v.d. Broek en Morsink. Wij kunnen door op de krib te staan en dan de arm door het raam te steken precies met de vingers elkaar raken, zoodat we ook briefjes kunnen wisselen. Tabak, die mij van huis gestuurd werd, werd mij afgenomen door de N.S.B.-Marechaussee. Ik kon hem wel verscheuren. Hij vraagt mij van wie of het in beslaggenomen radiotoestel is. Ik zeg hem dat het van mij is. De vuillak gaat weer weg.

Vandaag zullen de Duitschers ons wel komen halen. Ik heb nog goede hoop. Het is mooi weer vandaag en er vliegen iedere keer vele geallieerde jachtvliegtuigen over, zoodat de bloedhonden van de S.D. zich nog wel even zullen bedenken om ons per auto te komen halen.

Gisteren en vandaag ben ik druk met een verhaal in elkaar te draaien, hetwelk ik tegenover de S.D. wil vertellen in verband met het radiotoestel en mijn valsche papieren. Want ik moet oppassen dat ik geen mensch er bij in betrek. Het kost ons volk al genoeg offers.

Het zal ongeveer kwart voor elf 's morgens zijn. Daar hoor ik de deur van de gang gaan. Iemand komt

bij mij voor de cel en ik hoor de grendels van mijn celdeuren afschuiven. Mijn celdeur gaat open en ik zie.....Herman Dingeldein, van de slager, staan die mij zegt, dat de kans schoon is om er vandoor te gaan. De jongen is geheel ontdaan. Snel heb ik mijn positieven bij elkaar. Ik spring de cel uit, maak Johan en Morsink vrij. We wachten even of we ook onraad hooren en dan hooren we iemand zeggen: "maak dat je weg komt door de schuilkelder". We vliegen eruit, door de schuilkelder en dan zijn we buiten in de open lucht achter het Gemeentehuis. We loopen tusschen de bakkerij en de woning van Bekhuis door. Daar zien we fietsen staan. Johan en ik grijpen er elk een, springen erop en dan zien we Cees Gramsma en nog iemand, Joop Lussink, die onze aftocht dekken gewapend met 12 mm Remington-pistolen. Nu moeten de Duitschers flink zijn, willen ze ons weer in handen krijgen. We rijden wat we kunnen naar het Singraven. Bij het station merk ik, dat Morsink ons nog niet volgt, doch ik denk dat hij wel zal komen. Op de Molendijk zie ik Morsink nog niet komen.

Ik praat er met de anderen over wat te doen, omdat hij nog niet komt. Teruggaan is te gevaarlijk. Misschien is hij een andere weg gegaan, misschien is hij ergens in de buurt gebleven. Gek toch, hij is gelijk met ons uit het Gemeentehuis gevlucht. We besluiten door te rijden.

Onderweg, op de Molendijk, komen we Fruke tegen. Johan schreeuwt hem toe: "Fruke, als je je mond niet houdt, schieten we je dood." Fruke roept terug van maak dat je weg komt. Snel zijn we in "het Bosch" en kijken bij Vrouw Broekhuis achter de deur heen en zeggen haar goedendag.

Dan gaan we weer verder, naar Lemselo, naar Brummelhuis. We rijden nu wat kalmer. We hebben thans alle vier een pistool in de zak. In de middag komen we bij Brummelhuis, ongeschoren en nat van zweet. We vertellen wat er gebeurd is en dan is er plezier. Wij krijgen flink wat te eten, rooken een sigaret en rusten uit. Ziezoo dat hebben we er nog weer goed afgebracht. Laat het Surrogaat, de Landwacht en de

Duitschers maar zoeken.

's Avonds hooren we dat Hendrik Morsink ook in veiligheid is bij Vrouw Broekhuis in "het Bosch". Hendrik Morsink was, zoals gezegd, tegelijk met ons ontvlucht. Hij was buiten achter het Gemeentehuis gevallen, was netjes weer opgestaan en had eens eerst kalm zijn broek afgeveegd en was toen verder gewandeld. Hij had bij Bekhuis ook wel een fiets zien staan, maar vond dat hij toch maar zoo die fiets niet mee kon nemen en was dus verder gewandeld. Op straat bij v.d. Heuvel was Veltmaat aan het timmeren geweest. Deze had hij nog aangesproken met de woorden: "Wie sint er oet, hes de jongs ok zeen"? Waarop Veltmaat had geantwoord: "Keal maak as weg koms". Toen we dit hoorden, hebben we ontzettend gelachen.

Hendrik heeft enkele dagen in "het Bosch" doorgebracht, is daarna naar Rossum gegaan, waar hij een korte tijd is geweest. Toen heeft Brummelhuis in Lemselo een duikerij voor hem opgezocht en is ook Hendrik in Lemselo gaan wonen, bij Scheuten.

Wij blijven nu maar permanent bij Brummelhuis. We zitten dan ook nog niet zoo ver van Denekamp en kunnen de organisatie van hieruit verder ter hand nemen. Groepscommandanten kunnen hier komen etc. Zooals altijd vindt Brummelhuis het goed en kan men hier alles maken en breken.

P.J. Goorhuis.

1) "het Bosch" is de wed. G.J. Broekhuis achter het Borgbosch te Beuningen. Marti is M.J. Borghuis.

De papieren waarover wordt gesproken, betroffen de organisatie van N.B.S. en zal naar men mag aannemen ook de namen bevat hebben van de Denekampse leden van de N.B.S.
Men mag er niet aan denken welke rampzalige gevolgen het ontdekken van deze papieren zou hebben veroorzaakt.

HET BOVENGRONDS KOMEN VAN DE ONDER-GRONDSE

't **I**s de eerste Paasdag. Een dag, die nimmer verge-ten zal worden in de geschiedenis van ons dorp Denekamp. Immers de Duitsers nemen de benen voor de aanstormende legers van generaal Montgomery. Men be-weert, dat Haaksbergen al bevrijd is en men spreekt ook al van gevechten rond de haven van Enschede. Al vroeg in de middag worden deze berichten bevestigd door een vluchtenden Nederlandse SS-man, die verhaalt, hoe hij ternauwernood door de omsingeling van Enschede is ont-snapt met zijn auto, overal binnendoor in de richting Losser. Nu staat hij bij Mensink-baasje en vraagt voor zichzelf en enige kornuiten de kortste weg naar Coevor-den. Het aantal raadgevingen is zo groot, dat hij met een "Stik jullie allemaal" er vandoor gaat.

Intussen loopt Masselink-Kulo met een hand vol Duits bankpapier, dat hij nog gauw omgewisseld tracht te krijgen, maar de Duitsers hebben "keine Zeit".

Talrijk zijn de fietsende spoormannen, van de Reichs-bahn, op gammele karretjes veelal, maar met nieuwe fiets-banden over de schouder of op de pakjesdragers.

Een niet te vergeten aanblik levert het leger te voet, afgetakeld tot en met, de voeten stukgelopen, sommigen in het verband. Enkelen, die paarden en wagens hebben georganiseerd, rusten nog even buiten het dorp, boeren doen goede zaken: autobanden, fototoestellen, onder- en bovenkleding worden voor wat brood en eieren van de hand gedaan.

Om een uur of zeven vind ik, dat ik genoeg gezien heb en ga naar huis, want het zal zo meteen m'n tijd wel zijn. Inderdaad heeft Johan Olde Dubbelink al enige vergeefs-pogingen gedaan om me te bereiken. Buurman IJland, die m.i. zeer terecht meende nu ook tot daadwerkelijke actie te kunnen overgaan, krijgt op al zijn vragen ontwijkende antwoorden van Johan.

Om kwart over zeven komt Koenen zeggen, dat we om acht uur verwacht worden bij Voskamp. Als hij vertrekt ben ik

al omgekleed en heb me van het nodige voorzien. Tegen achten komt Leendert Tukkers van de Kolonie bij boer Derkman, even later passeren Johan Havekes, Walter van der Ster en Johan Olde Dubbelink. Van de kant der ijsbaan nadert Wynia en gaat zwiingend richting Voskamp. Terwijl Leendert en ik op Koenen wachten, bespreken we wat onze taak zal zijn. Dan ineens staat Koenen voor ons met een machinegeweer langs de fiets gebonden. Met behulp van een wandelkaart en een lucifer is Voskamp nu gauw gevonden op de kaart en zonder dat we iemand iets behoeven te vragen, bereiken we de boerderij.

Na even een praatje te hebben gemaakt achter het huis gaan we naar binnen. Allemachtig, wat een aanblik: achter op de deel allemaal fietsen, middenop de deel uitgespreid stro en voor op de deel een macht manvolk. Daar bevinden zich wel veertig man en het kunnen er ook wel vijftig zijn, meest bekende gezichten uit het dorp en uit Beuningen, en een paar vreemden, die onderduikers blijken te zijn, voor zover mij bekend haast allen al oud-militairen.

Posten worden uitgezet en Johan Havekes deelt mede, dat het wachten op Frans Weustink is. Als deze om een uur of negen verschijnt, kunnen er spijkers met koppen geslagen worden. Allereerst worden de in het Engels en Nederlands gestelde Identiteitskaarten geschreven en uitgereikt, daarna de witte banden.

Nu komt het grote moment: het vragen van vrijwilligers voor het ophalen van de overalls, stenguns en munitie. Behalve Frans Weustink, die de weg weet, gaan mee de volgende zes: H.Koenen, Joh.Olde Dubbelink, Tony Grunnemeyer, Walter van der Ster, van Rees Vellenga en Adr.Baanstra.

Ruim tien uur vertrekken we per fiets, ik met de nog lege zakken achterop. Binnendoor natuurlijk, eerst achter door de Mekkelhorst en de Riest, daarna ongeveer 200m over de Lutterstraat, weer rechtsaf de zandwegen in, tot in Beuningen. Telkens komen we in het volle licht te staan, veroorzaakt door zware explosies in de omgeving van Bentheim. Even voorbij de dove Ophuis wordt halt gehouden, want er zweven van die eigenaardige lichtjes in de buurt van de Oldenzaalsestraat. We drukken ons en besluiten dan onze fietsen achter de woning van Ophuis neer te

zetten. De lege zakken nemen we natuurlijk mee en nu gaat het te voet in de richting van de grote weg. Verdraaid nog aan toe, nog steeds die zwevende lantaarntjes. Langzaam kruipen we door de sloot verder en we bevinden ons vlak tegenover Smellink en de verdachte lichtjes zijn nu bij het begin van de Lutterstraatweg. Eén voor één springen we nu uit de sloot en over de weg. Tot zover is alles gelukkig goed verlopen. Weer verder. Voordat we de vroegere trambaan oversteken zien we nog wat heen en weer lopen en bewegen over de Oldenzaalsestraat, maar we wagen het er op, verder te gaan.

Timmermans-Jan laten we links liggen. Niet in de richting Singraven, maar langzaam naar links buigend, gaan we nu wat minder behoedzaam voort. Intussen vertelt Frans hoe hij op weg naar Voskamp nog na acht uur is staande gehouden door een paar Duitsers. Hij heeft hen wijs gemaakt even naar een boerenkameraad te willen om af te spreken, waar ze tweede Paasdag naar toe zouden gaan. Hadden ze geweten of ontdekt wat Frans bij zich droeg, vast en zeker was hij niet bij Voskamp terecht gekomen. Nu volstonden ze er mee hem slechts zijn rijwiel af te nemen. Even later echter had Frans alweer een rijwiel georganiseerd, zodat hij slechts korte tijd later aankwam, dan hij verwacht werd.

"Goeienavond samen, wat moet dat hier midden in de nacht?" Met die woorden komt opeens iemand uit een zijweggetje voor ons staan. O, gelukkig, 't is geen vijand, maar een collega-smokkelaar en wel Hövels van de A.B.T.B. met een zware zak op zijn rug. Hij heeft hier boodschappen gedaan voor de Lattroppestraat, de groep van Johan Keizer. Na zijn "prima Engelse waar" nog even bepocht te hebben, scheiden we weer. Onderwijl legt Koenen ons uit, hoe het komt, dat de lucht zo helder verlicht is. 't Blijkt kunstmatig, indirect licht te zijn.

Dan staan we opeens voor een nog nieuwe boerderij. Frans klopt aan één der ramen:.....en noemt het wachtwoord. Daarop begeven we ons naar de keukendeur. Hetzelfde spelletje. 't Licht gaat uit in de keuken en als alle zeven man binnen zijn en de deur goed dicht is, gaat het licht weer aan. Van alle daar aanwezige gezichten is me er maar één bekend en van een zuster van Frans. Frans zelf verdwijnt door de gangdeur en komt even even later

weer binnen, gevolgd door.....Piet Goorhuis, de man die kort tevoren samen met Johan Aveskamp uit de cellen van het Gemeentehuis is ontsnapt. Hij verzoekt ons mee te gaan naar de kamer. Eindelijk kunnen we weer roken, maar eerst geeft hij allen de hand. Wat ziet hij er vermoeid en afgemat uit; zijn stem is hees en schor. Dan opent hij een gat in de vloer en het eerste wat we zien liggen is een zware revolver. Hij duikt echter verder en haalt een zak met eigenverbouw te voorschijn, en laat ons een sigaret draaien. Als allen goed en wel zitten te dampen, verschijnt ook Aveskamp die bericht brengt over de toestand, o.a. in Denekamp, waarop de gehele politiemacht kan worden gerekend. Na onze dorst gesteld te hebben, worden enige zakken gevuld met overalls. We krijgen nog een handgranaat mee en dan gaat de weg terug beginnen. Even later slaan we links af, de Beuning-meien in, naar Broekhuis,"Brooks-Trui."

Frans beklopt een raam en roept iets onverstaanbaars, althans voor ons, maar blijkbaar niet voor hem daar binnen, voor wiens oren het bestemd is, want na een "Koest, toch hond", wordt de voordeur geopend. Zwijgend komen de stenguns en de munitie te voorschijn. Beurte- lings met de loop naar boven en beneden worden ze in de zakken gestopt. Per zak veertien stuks, voeg erbij de nodige houders met patronen, schat het gewicht, neem de zak op de nek en.....dan blijkt je nog te licht te hebben geschat. Jonge, jonge, wat is dat goedje zwaar, wat zullen we in deze laatste nacht nog moeten zweten voor de bespoediging van onze vrijheid en voor het eerste herstel van de zo noodzakelijke orde.

Als alles in de zakken zit, wordt gasten en gastheer van weerszijden het allerbeste en veel succes toegewenst en we vertrekken. Onderweg lossen we elkaar af, want behalve door de zwaarte ligt zo'n zak geweren ook door hun vorm heel ongemakkelijk op je schouders. Intussen heeft Frans me een geladen FN ter hand gesteld. Je kunt nooit weten. Walter heeft zelfs al een geladen stengun aan zijn schouder hangen, want, naar hij beweert, kan hij er mee omgaan.

Eenmaal weer bij Schellings, moeten we halt houden en doen dat achter een berg stro. 't Is druk op de weg naar Oldenzaal. Na een half uurtje te hebben gewacht en uit-

gerust, wordt besloten de sprong over de weg te wagen. Walter, zonder zak, gaat eerst en zal onze sprongen dekken. Alle sprongen gelukken en nu gaat het in ijltempo naar de woning van de dove Ophuis. Gelukkig staan onze rijwielen er nog net zoals we ze achter hebben gelaten. De zakken komen op de fietsen en te voet gaan we verder. Hier en daar blaft een enkele hofhond, die daarmee blijkbaar zijn verbazing te kennen wil geven over die geheimzinnig doende nachtelijke wandelaars.

Tot op een paar honderd meter vóór het Lutterstraatje gaat alles goed. Daar laat zich rechts van ons een paard en kar horen, afzakkende in de richting van de heimolen, even later nog zo'n span. Een paar Duitsers lopen er druk redenerend achter, de één scheldt kennelijk op de dikke Hermann, terwijl de ander blijkbaar nog pogingen aanwendt, om diezelfde Hermann te verdedigen. Onze taak weegt ons echter zwaarder dan hun dispuut, zodat we al lang plat liggen met de vinger aan de trekker, gereed om bij het eerste teken van agressie hunnerzijds onze vracht en onze huid zo duur mogelijk te verkopen. Ze merken ons echter niet op, maar de zucht van verlichting blijft toch steken, want daar nadert uit de richting Beuningen een luxe wagen, blijkbaar met officieren, die misschien een poging doen, de terugtocht van hun mannen nog enigszins in goede banen te leiden. De auto stopt bij het zien van de wagens. Een kort gesprek volgt, onze spanning stijgt, we drukken ons nog platter aan de wegkant. Dan zetten de voetgangers hun weg voort en ook de auto verdwijnt, tergend langzaam, in de richting van het Lutterzand. Zou hij terugkomen? Sommigen menen van niet, ik vrees van wel. Zodra de paarden en de voetgangers uit het gezicht verdwenen zijn, grijpen we onze fietsen en snellen ongeveer 100m over de harde weg, tot we bij het transformatorhuisje rechtsaf moeten, richting Kampbrug. Nog heeft de voorste de harde weg niet verlaten of daar komt dezelfde auto weer terug, nu wat sneller dan daar-even rijdend. Wij rennen over de straat, de zandweg in, zonder om te zien, zetten, nee, smijten de fietsen weg en grijpen weer naar de wapens.

"Waar is Walter?" vraagt Koenen, als we eerst nog vlak bij elkaar staan. Niemand weet het. Mogelijk nog achter gebleven? Hij fungeert immers als opsluitend gelid. Of over de weide ontkomen, doordat hij de zandweg niet

heeft kunnen bereiken? Tijd om hierover het hoofd te breken is er niet, want we horen de auto reeds stoppen. Als we horen praten, verbeelden we ons, dat ze uitstappen en we verspreiden ons om de boerderij, Frans en Koenen blijven aan de voorzijde achter de heg, Tony is op zij van het huis en Johan met een geweldig dolkmes en ik met de FN van Frans achter de boerderij. De lange van Rees heeft zich met een paardesprong in wat struiken geworpen. We loeren en sluipen, en sluipen en loeren. Het opnieuw aanslaan van de motor verdubbelt slechts onze spanning. Daar naderen Frans en Koenen. "Waar blijven jullie toch?" vragen ze. Maar Johan vraagt eerst naar Walter. "Die is er al", antwoordt deze zelf, zonder nadere uitleg over zijn wegblijven. Tony voegt zich ook weer bij ons. Het gevaar is voorbij en zonder verdere incidenten bereiken we tegen vier uur in de morgen Voskamp. Opgewonden komt Hendrik Oude Elferink ons al een eind tegemoet en zegt, dat ze binnen allemaal erg ongerust zijn over het lange wegblijven. Veel tijd om te praten is er overigens niet, want reeds demonstreert Walter de werking van de voor ons nieuwe wapens.

Alex Eisink c.s. zijn nog steeds niet gearriveerd, wat een beslissing, hoe te handelen met de hoge brug, onmogelijk maakt. Intussen stelt Koenen een ploeg samen, die ergens aan de Oldenzaalsestraat de telefoonlijnen zal doorsnijden. Na een paar goedgemeubileerde boerenboterhammen naar binnen te hebben gewerkt, vertrekken ze tegen vijf uur, voorzien van klimhaken, combinatie-tangen enz. om een goed uur later terug te keren en melding te maken van de goed geslaagde poging.

In de schuur worden de overalls uitgedeeld, waarna allen geboeid kijken naar de verlichte lucht boven Oldenzaal en Vliegveld. We korten dan onze tijd met aardappels schillen en wachten op het bevel: "Voorwaarts". Dan om ongeveer half negen een geweldige knal: dat moet de hoge brug zijn. Wat jammer, wat jammer. Even later komen enige Voskampjes terug uit de kerk en melden ons de eerste Tommy's in Denekamp. Meteen is het langverwachte bevel er ook en daar gaan we richting dorp. Als we de kom van het dorp naderen, stellen we ons op in marsformatie. Koenen neemt het commando en zo marcheren we, de geweren over de schouder, het dorp binnen.

We zijn niets te vroeg; het ophalen van de N.S.B.-ers is al in volle gang. Plet en zijn staf zitten al op het gemeentehuis. Damhuis loopt er al in burger. Kamerhuis fungeert als burgervader, de heer Palthe biedt zijn zeer gewaardeerde diensten aan als tolk. Hij spreekt beter Engels dan menig landgenoot Nederlands: onberispelijk en zakelijk.

Wat binnen die muren van dat ogenblik af voorgevallen is, mag ik bekend veronderstellen.

Johan Fransen, een energieke Enschedeër, is nu ook van de partij. Samen gaan we de Oldenzaalsestraat op en vernemen dat een groep Duitsers zich verscholen houdt in de nieuwe aanplanting op Bögelscamp. Wij tweeën blijven op de straat om de "heren" op te vangen, terwijl Alex met een flinke ploeg het bos afklopt. Er wordt in de lucht geschoten, geschreeuw kennelijk van Alex: "Hände hoch" en eindelijk komen de kerels te voorschijn, waarna ze in de Jongensschool ondergebracht worden en onder strenge bewaking worden gesteld. Daar er nog geen wacht-dienstregeling bestaat melden enkelen van ons zich vrijwillig, doch worden eerst de volgende morgen om half vijf afgelost. Nu gauw naar huis om een paar uur te pitten en als ik wakker word, behoort Johan Havekes reeds niet meer tot de levenden. Een pijnlijke gewaarwording. Een bom geworpen uit een snelle jager, heeft die trouwe medewerker van ons weggerukt, toen hij op de Slotsdijk liep op weg naar huis.

Adr.Baanstra.

(opgetekend na de bevrijding).

BEVRIJD

Uit een door mij bijgehouden dagboek over een deel van de Tweede Wereldoorlog volgt hierna het relaas over de dag dat Denekamp werd bevrijd en de dagen na.

Tweede Paasdag

2 April Half acht s Morgens.

De tankspitsen zitten in Oldenzaal met 150 tanks in de Steenstraat. De mensen waren bijna gek van blijdschap, ze liepen allemaal met oranje op enz. enz. Dus straks kunnen we ze hier verwachten. We zullen maar vast het oranje en de vlag klaarleggen.

Acht uur.

Wat een teleurstelling; ze rukken verder op in de richting Bentheim, wanneer zullen ze nu eindelijk toch eens hier komen? We kunnen de tijd bijna niet meer afwachten. In Oldenzaal hebben de Duitsers nog enkele gebouwen in de lucht laten vliegen o.a. v/d Lied en H. van Alstee. Alle N.S.B'ers zijn gisteren vertrokken, op een na, die nog met met zijn geweer op rondloopt. De eerste onderduiker Dr. Brummelhuis is weer voor den dag gekomen. Gisterenavond ging hij hier met zijn vrouw voorbij en vanmorgen ook weer. Nu zullen de anderen ook wel gauw volgen. Alle Duitschers zijn hier weg, ook de Ortscommandant.

Half negen.

Ze komen er aan. Bij de Dinkelbrug zitten ze. De Duitschers zijn op hun aan het schieten, misschien laten ze de brug ook nog in de lucht vliegen. Dr. Dierick komt net bij Hulsbeek uit. Hij was ook al een hele poos ondergedoken. Hij lacht met zijn hele gezicht. "Iedereen kijkt even gelukkig en blij uit en allen lopen nu het dorp in om te gaan kijken, wanneer ze komen.

Negen uur.

We zijn: Bevrijd.

Avond 9 uur.

Wat 'n onvergetelijke dag is dit geweest. Ik geloof niet dat we 'n tweede dag in heel ons leven zullen beleven, die zó mooi is als deze. We kunnen ons bijna niet indenken dat we nu bevrijd zijn.

Even 'n kort verslag uitbrengen, wat er in je zelf omgaat, is met geen pen te beschrijven. Toen we hoorden dat de Tommy's eraan kwamen zijn we allen het dorp ingelopen om ze te verwelkomen. En, ja hoor, even later, daar kwamen de eerste tanks aanrollen met de Tommy's erin.

De mensen schreeuwden en jubelden het uit en iedereen wist het, het was ineens zwart van de mensen, een joelende massa. De zes tanks reden verder er was geen Duitscher te bekennen. Toen begonnen de klokken te luiden. De jongens van "Vrij Nederland" waren intussen ook te voorschijn gekomen. Je zag ze ineens overal lopen. Blauwe overallen hadden ze aan en wapens bij zich. Veel jongens uit het dorp waren erbij, maar ook vreemden, die hier in Denekamp ondergedoken waren. Albert was er ook bij. We stonden nog allen te kijken of er nog meer Tommy's aan zouden komen, toen we ineens veel volk zagen aankomen met midden tussen zich een N.S.B.ër. Hij werd flink uitgejouwd en de hoera's waren niet van de lucht. De ene N.S.B.ër achter de andere is zo opgehaald en morgen beginnen ze weer.

'n Uur nadat de eerste tankspitsen voorbij waren kwamen er nog steeds meer, ook materiaal voor 'n brug te leggen, over het kanaal want die hebben de Duitschers in de lucht laten vliegen.

Na den middag, en nu nog aan één stuk, gaat het door met zware tanks, pantser-troepen enz. enz. Iedereen stond verstomd te kijken en bij elke wagen de hele middag door werden ze toegejuigd. Nooit hebben we nog zoiets meege maakt; zoveel materiaal en aan niets ontbreekt het hun. Je kunt het je bijna niet indenken, dat we bevrijd zijn en dat er nu Tommy's door de straten rijden.

Na den middag cirkelden er ook steeds vliegtuigen boven en nu zijn er ook weer wat in de lucht. Wat een geruststelling, dat je ook daar niet meer bang voor behoeft te zijn.

Nordhorn heeft zich vanavond ook overgegeven. De burge-

meester hebben ze doodgeschoten. Hij had de stad direkt willen overgeven. Maar de S.S. heeft toen de macht in handen genomen, nadat ze eerst de burgemeester hadden doodgeschoten. Toen ze echter alles hadden verkend zagen ze wel dat het toch onbegonnen werk was en hebben ze de stad maar overgegeven.

Ook zijn door de partisanen veel Duitsche soldaten, die nog overal in het dorp en omstreken zaten gevangen genomen. Wat zullen die jongens moe zijn, want ook nu nog zijn ze druk om alles te zuiveren.

Door de Engelsche zender, waar we nu ook weer vrijuit naar kunnen luisteren, is het volgende doorgekomen: Osnabrück, Rheine, Münster, Gronau, Nordhorn gevallen. Enschede en Hengelo bevrijd. 350.000 gevangenen. Duitsche leger in uitgebreide streken alle macht verloren. Gelderland en Overijssel grote Duitsche terugtocht.

En nu volgt het mooiste van alles: Het 1ste Engelsche leger rukt vanuit Nijmegen op naar Utrecht om ook de rest van Holland te bevrijden. Hiep, hiep hoera!! Leve Oranje! Wat zullen we nu rustig kunnen slapen!

3 April 6 uur s'middags.

Aan een stuk stromen de Tommy's nog steeds Duitschland binnen. Een onuitputtelijk leger. Den gehelen dag hebben ze aan een stuk door gereden. De Tommy's zien er allemaal even piekfijn uit, alles is af hoor! Ze hebben van alles bij zich, het prachtigste wittebrood, zo mooi heb ik het nog nooit gezien, net cake. Ook sigaretten hebben ze genoeg. Ze delen ze overal uit. Ze zijn dol op eieren. Vandaag heeft Dientje van Oom Herman 25 sigaretten gekregen voor vijf eieren. Dit is heel wat anders dan eigen verbouw.

Zojuist horen we dat Utrecht ook al bevrijd is, Den Haag door luchtlandingstroepen. Amsterdam en Rotterdam kunnen ook ieder oogenblik bevrijd worden. Wat zullen ze toch allemaal gelukkig zijn. We zullen ze wel weer allen spoedig terug zien.

Op dit alles hebben we nu al bijna vijf jaar gewacht. Als ze het er allemaal maar goed hebben afgebracht? We kunnen God niet genoeg danken, dat ze er allen hier zo goed zijn afgekomen.

Vanmorgen om half erf waren de partisanen al naar het veld gegaan om bepaalde personen op te halen, machinegeweer en alles hadden ze meegenomen, want daar zaten ook nog Duitsche soldaten. Om ongeveer vijf uur kwamen ze er mee terug, ook zes Duitsche soldaten hadden ze bij zich. Toen ze in het dorp aankwamen begonnen de mensen allemaal te klappen en te joelen en voor het gemeentehuis zongen we allemaal het "Oranje boven". Zo zijn ze het gemeentehuis binnengegaan en vandaar uit worden ze naar de doosjesfabriek gebracht. Een persoon hebben ze nog eerst weer 'n rondgang door het dorp laten maken.

De ergste N.S.B.ër kunnen ze maar niet te pakken krijgen, ook het surrogaat niet. Voor het gemeentehuis op het balcon staat 'n groot geschilderde prent met het surrogaat erop, waaronder staat: "Hij moet komen". Maar hij zal zich wel niet te pakken laten nemen. Maar krijgen doen ze hem, is het niet nu, dan wel later.

s'Avonds half eif.

Even moet ik er nog inschrijven dat we van de Tommy's 2 repen pure chocolade hebben gehad. Heerlijk, in lang niet geproefd! Gerhard heeft nog flink wat sigaretten gekregen. Ook hebben we nog 4 busjes gehad, waarin wat vleesch en jus, groente en aardappelen.

Dus morgenmiddag eten we Engelsch."

D.Hofland.

4 en 5 mei:

De dagen waarop:

De doden worden herdacht.

De bevrijding wordt gevierd.

Iedereen denkt,

Aan die verschrikkelijke oorlog

wordt gedacht en natuurlijk

aan de dag van de bevrijding.

Iedereen zou moeten beseffen hoe

belangrijk het is vrij te zijn.

Iedereen zou moeten beseffen dat

het nog steeds geen vrede is in

de wereld.

Iedereen zou moeten beseffen dat er

iets gedaan moet worden.

Iedereen zou moeten beginnen er iets

aan te doen!

HERINNERINGEN VAN EEN HAAGSE JONGEN
AAN DENEKAMP 1944 - 1945
(1)

In dit nummer treft u aan een korte voorgeschiedenis met vervolgens een beschrijving van de laatste periode, die ik tijdens de oorlogsjaren in Denekamp ben geweest. In totaal ben ik namelijk in de bezettingstijd drie keer in Denekamp geweest. In een volgende aflevering van dit blad kunt u daarover meer lezen.

Als jongen van 14 jaar heb ik samen met mijn jongere broer en zus van 5 februari tot 2 juli 1945 in Denekamp mogen wonen. Op 2 april 1945, die tweede Paasdag die wij nooit zullen vergeten, hebben wij in Denekamp de bevrijding meegemaakt.

Nu, 40 jaar later, wil ik wat van mijn herinneringen aan die tijd neer schrijven, als een blik van dankbaarheid voor het goede dat wij in die tijd in Denekamp hebben mogen ervaren.

een stukje voorgeschiedenis

Hoe begon het.

Mijn opa heette Hendricus Alink. Op 3 maart 1874 was hij in Denekamp geboren. Zijn vader was voor de tweede keer getrouwd en mijn opa stamde uit dat tweede huwelijk. Zijn moeder was van Rikhof (Grondboer) in Beuningen en vermoedelijk is mijn opa daar ook geboren.

Als jongeman trok hij, zoals zoveel jonge mannen uit Denekamp eigenlijk gedaan hebben, weg om in 'Holland' zijn brood te gaan verdienen. Hij en ook zijn half-broer Jan Alink deden dit ook letterlijk. Allerbei werden ze bakker. Jan met een eigen zaakje in de Jordaan in Amsterdam. Mijn opa bracht het nooit verder dan bakkersknecht in Haarlem. Pech gehad wellicht.

Hendrik trouwde, kreeg kinderen en kwam ongeveer 1909 van Haarlem naar Den Haag. Daar werkte hij o.a. tijdens de eerste wereldoorlog in de militaire bakkerij. Hij woonde in Den Haag in de Schepersstraat in de toen nog nieuwe Transvaalwijk.

De mensen in die jaren waren arm. Vrije tijd en geld om te reizen hadden ze niet. Je was al rijk met een fiets. Maar een ouwe Tukker vergeet zijn geboortegrond niet gauw. Zo eens in de paar jaar scharrelde hij een paar centjes bij elkaar om enkele dagen naar 'n Dorp te gaan. Want ook al leefde opa Alink dan in 'Holland', hij was en bleef een echte Tukker. Trouw, eigenwijs, opkomend voor zijn recht zonder ooit brutaal te worden en vooral een hardwerkende man. Twente op zijn best.

Ook zijn kinderen kwamen, als de financiën het toelieten, eens in de paar jaar in Denekamp. Zo was mijn moeder als 21-jarig meisje op 10 augustus 1925, de dag van de Ramp van Borculo, in Denekamp. Volgens haar verhalen kreeg Denekamp die dag ook een stukje van die windhoos mee. Ongewaaide bomen en afgewaaide dakpannen waren voor Denekamp een herinnering aan die rampdag voor Borculo.

Maar er waren ook leuke dingen. Dat waren de jongens 'oet 'n dorp'. Dat was nog eens wat, 'wichter oet 'n stad'. Nog in de jaren vijftig vroegen er twee, die overigens nooit getrouwd zijn, heel geregeld hoe het mijn moeder en haar zuster daar in Den Haag verging.

Als herinnering aan die zomer van 1925 sneden de twee broers de naam van mijn moeder, W. Alink, in een boom langs de Oldenzaalsestraat recht tegenover Café Veltmaat met zijn bij de jeugd van Denekamp toen en ook later zo bijzonder geliefde prieeltjes. Jaren en jaren heb ik hun kunstwerk nog kunnen bewonderen.

Maar helaas voor haar stille Denekamper minnaars trouwde mijn moeder niet met een jongen 'oet 'n dorp' maar gewoon in 1929 met Jan Mooijman uit Den Haag.

De crisis van de dertiger jaren kwam. Er was geen geld en Denekamp leefde alleen nog maar voort in de verhalen. Denekamp was ver weg in die tijd en er gebeurde daar niet veel in die streek. Het Bleef

bij het geheime N.S.B. lidmaatschap van de burgemeester van Ootmarsum, Jhr. Egon von Böninghausen dat bekend werd en natuurlijk bij de Denekamper uniformsmokkel. En Denekamp stond met grote koppen niet alleen in de Twentsche Courant, maar ook in de Volkskrant, de Telegraaf en het Algemeen Handelsblad.

De oorlog brak uit in mei 1940 en de Duitsers kwamen 'op bezoek'. Ongewenste en niet genode gasten.

Visite, bloemen en verse vis blijven maar een paar dagen vers is een gezegde. De visite van onze oosterburen duurde bijna vijf jaar.

hongerwinter

Een vreselijke hongerwinter zou vooral de, wat nu Randstad heet, in 1944/1945 teisteren. De bevrijding zou nog 8 maanden op zich laten wachten. Even was er weer hoop op zondag 17 september 1944. De luchtlandingen bij Arnhem. Een brug te ver.

Die dag begon ook de spoorwegstaking. Uit wraak tegen de spoorwegmannen besloten de Duitsers geen vervoer van voedsel meer toe te staan per trein. Kolen waren er al niet meer, omdat de Mijnstreek al bevrijd was en de Duitsers konden of wilden geen kolen uit het Ruhrgebied, dat zij nog wel in handen hadden, naar een land als Nederland sturen. Er waren geen vrachtauto's. Vervoer over water werd moeilijk gemaakt doordat Duitsers veel schepen gevorderd hadden en ook omdat schepen een gemakkelijk doelwit waren voor geallieerde jagers durfden ze overdag niet te varen.

De hongerwinter kon dus beginnen.

Hoe was de voedselsituatie in een stad als Den Haag vóór het begin van de spoorwegstaking?

Vanaf de zomer van 1940 was er veel schaars geworden. Alles, behalve zout en drinkwater, was op de bon. Alle mensen leverden hun kilootjes in. De kleren werden de mensen te ruim en te wijd waardoor de mensen, kijk maar naar de foto's uit die tijd, er wat armoedig bijliepen. Bovendien was de komst van de Duitsers voorafgegaan door een ernstige economische crisis in de jaren dertig. Hoewel dus alles schaarser werd en alle mensen hun gewicht in moesten leveren was er wel gebrek, maar geen echte honger.

Vanaf oktober 1944 werd de toestand evenwel snel slechter. De mensen in Den Haag in hun kleine etagewoningen hadden geen plaats gehad om veel voedsel op te slaan. Een hongerig gevoel in de maag van de opgroeiende puber van 14 jaar, die ik toen was, werd normaal. Het leven verslechterde met de dag. We konden niet meer naar school, omdat er geen kolen waren voor de verwarming en veel leraren ondergedoken waren na de Duitse razzia's. Er liep geen tram meer en gas en elektriciteit werden in november

afgesloten.

Dat het najaar 1944 nat en koud was maakte het leven er ook niet vrolijker op. Bij die nattigheid, kou, bijna-honger en onzekerheid kwamen nog de V-2's, die in en rond Den Haag stonden opgesteld en vandaar met donderend lawaai richting Londen werden gestuurd. Als er een omhooggeschoten werd stond iedereen als verlamd naar de hemel te kijken om te zien of hij niet om zou duikelen en op de stad terecht zou komen. Op nieuwjaarsdag 1945 kwam er bv. een terecht op een woonblok. Zeventien doden. Een triest begin van ons laatste oorlogsjaar. Een paar uur eerder, vlak vóór twaalf uur schoten de Duitsers er ook een af. Een lugubere nieuwjaarswens voor de mensen in Londen waar de V-2 precies om 12 uur 's nachts, naar de Duitsers hoopten, zou neerkomen.

Na Nieuwjaar ging de toestand, hoewel iedereen dacht dat het nu niet meer slechter kon worden, met nog rassere schreden achteruit.

Echte honger begon overal toe te slaan. De mensen waren door hun voorraadjes heen. Het was over. Tot overmaat van ramp was het een koude winter. Geen kolen, geen eten en temperaturen ver onder nul. En het hield maar niet op. De hongertochten begonnen. Eerst te voet in de omgeving. Later op fietsjes met houten banden, met krakkemikkige karretjes en met kinderwagens gingen vooral vrouwen eten zoeken. Voor de mannen was het te gevaarlijk i.v.m. razzia's. Men ging tot in Friesland toe. Steeds verder moest men gaan om de laatste spulletjes te ruilen voor wat aardappelen en graan.

In die situatie kwam de evacuatie op gang van kinderen naar gebieden waar nog wel wat te eten was.

hartje hongerwinter op weg naar Denekamp

Wij als kleinkinderen van opa Alink, dachten aan Denekamp, waar ik nog een paar maanden eerder, in die zomer van 1944, zulke fantastische weken had doorgebracht.

Een oom bracht uitkomst. Hij had nog een beetje eten en iedere dag mocht een van ons bij hem gaan eten. Drie kwartier lopen voor een bordje eten en dan weer terug.

Laat oom het nou via Rode Kruis en zgn. Kinderkeuken hebben kunnen regelen, dat een bestelauto van zijn was-

serij, rijdend op houtgas, toestemming krijgt om op 30 januari naar Groningen te rijden om daar eten te halen voor de Kinderkeuken. Dit was een initiatief van de parochie van Loosduinen om een aantal kinderen één keer in de week een klein beetje eten te geven.

De auto zou 's nachts om 12 uur vertrekken. Wij te voet naar ons vertrekadres. Maar er kwam geen auto en de hele nacht zaten we op een stoel te wachten. De volgende nacht, 31 januari 1945, hadden we meer geluk. De auto kwam om één uur en reed zonder problemen met ons naar Zwolle. Mijn broertje van 12 jaar, mijn zusje van 13 en ook een nichtje uit Delden, dat op haar fiets eten voor de familie was komen brengen. Om 6 uur in de ochtend stonden we vóór de IJsselbrug in Zwolle. Zware controle op de gebaricadeerde brug, maar geen problemen. Uit de auto en op naar Denekamp. Te voet. Vol goede moed. Denekamp was maar 80 km weg. Een fiets, een nichtje van even twintig en drie Haagse kinderen van 12, 13 en 14 jaar. En ook nog een klein beetje kleren. Daar gingen ze.

De weg van Zwolle via Heino en Raalte richting Almelo was absoluut verlaten. Langs de weg overal schuilplaatsen voor Duitse vrachtauto's en mangaten, "Deckungslöcher und Splittergraben" las ik in mijn beste Duits. Wat is 80 km wanneer je jong bent. Nou dat viel niet helemaal mee.

Wel was er opeens genoeg te eten. We klopten gewoon aan bij mensen langs de weg en kregen dan een paar boterhammen. Zonder problemen. Mensen tussen Zwolle en Raalte. Bedankt.

Het is nu natuurlijk onvoorstelbaar dat je uren overdag op een weg loopt en je op een heel enkele Duitse vrachtauto na, geen verkeer tegenkomt. Geen paard en wagen, geen personenauto, geen fietser. We haalden Heino en we kwamen na ruim 20km in Raalte. Nog maar 60 km naar het beloofde land. Maar dat bleek toch te ver. In Raalte was het parochiehuys ingericht als opvangcentrum voor mensen die vanuit het westen op voedseltocht waren. In de grote zaal lag los stro. Daar konden de mensen slapen. Wij kregen een plekje op het bovenbalcon van het patronaat. Niet slecht. Maar voor we ons geïnstalleerd hadden kwam de kapelaan ons er uit pikken. Hij bracht ons drietjes bij de Spar-winkelier. Daar werden we met open armen ontvangen. Volop eten en na twee nachten niet naar bed

te zijn geweest een bed met schone iakens.
Niet voor ons nichtje. Zij reed die donderdagmiddag 1 februari 1945 nog met de fiets door naar Delden. Zou nog net kunnen lukken, voor Sperrtijd. Vanuit Delden zou ze Denekamp proberen te bellen om hulp troepen op te trommelen om ons op te halen.
Wie schetst de verbazing en de hilariteit toen op maandag 5 februari tegelijkertijd hulp uit zowel Denekamp als uit Delden met de fiets kwam aanrijden. Kwestie van misverstand. En op ging het: richting " 'n Dorp". Op gammele oorlogsfietsjes met meer dan slechte banden en dan nog een kind plus wat bagage achterop.
Bernard IJland, Herman Freriks en Henk Geisink uit Oldenzaal waren de fietsers. Zestig lange en zware kilometers door Salland en Twente terug naar huis. En zo kwamen die drie Haagse hongerkinderen op maandag 5 februari 1945 vlak voor Sperr-tijd in Denekamp aan.

plat proat'n en nog veel meer

Hoe was Denekamp voor een jongen uit een dichtbevolkte volkswijk van Den Haag. Nou heel anders dan hij gewend was. Allereerst de taal. Wie sprak er ooit Nederlands. Maar weinig mensen. Waarom zouden ze. Alleen de pastoor hield 's zondags in het 'Hollands' de preek en ook de meester sprak Nederlands op school.
De oplossing was heel eenvoudig. In de meest korte tijd spraken wij gewoon 'plat'. Probleemloos en zo vanzelfsprekend dat wij toen later dat jaar weer terug waren in Den Haag wij nog dagenlang onder elkaar daar in Den Haag plat spraken.

God, de luchtbescherming, de ontsnapping en het jachtgeweer

In godsdienstig opzicht was het een hoogtepunt. Hoewel de klokken, de mooie klokken van Denekamp, weggehaald waren wisten de mensen de kerk te vinden.
De mensen van Denekamp hadden beloofd een onafgebroken gebedsdienst in de kerk te houden om zo God te vragen Denekamp voor oorlogsgeweld te sparen. Dat is God zij dank ook gebeurd. Ieder gezin stuurde twee keer per week op een vastgesteld half uur twee gezinsleden naar de

kerk om daar te bidden.

Voor het geestelijk welzijn zorgde kapelaan Bolsscher. Voor ons lichamelijk heil waren het Bernard IJland, Tonnie Westerhof, Berend Busscher, Walter Dierick e.a. Allemaal zo'n 17 tot 19 jaar oud. Met twee man tegelijk bevolkten zij om toerbeurt dag en nacht het topje van de toren waar een redelijk comfortabele uitkijkpost gemaakt was. Van daaruit konden zij bij naderend onheil de sirenes van de luchtbescherming bedienen.

Die uitkijkpost had de burgemeester al in 1939 uit voorzorg in de spits van de toren laten maken. Ook liet hij op de spits brede banen in rood, wit en blauw schilderen in de hoop dat geallieerde vliegtuigen zouden weten nog niet boven Duitsland te zijn. In 1940 zijn die kleuren weer enigszins verwijderd. Maar in de loop van de tijd werden ze weer zichtbaar. Zo was de hele oorlog toch het rood, wit en blauw hoog in top.

Ter bevrijding van het vaderland en van Denekamp voorop hadden mannen opeens ook een dubbelloops jachtgeweer. Levensgevaarlijk. Op wapenbezit stond onherroepelijk de doodstraf. Het geweer moest verdwijnen. Maar waar. Bij Bekhoes Jan achter in de hof werd een plek gevonden. Een gat in de grond en het geweer, omwikkeld met een paar oude jute zakken, er in.

En nu loop ik even op de historie vooruit. Een dag voor de bevrijding werd het tijd zich te bewapenen. Dus op naar Bekhoes Jan-'s hof. Waar lag dat geweer nou toch ook weer precies. Na veel gegrave vinden ze het. Jammerlijk verroest na twee maanden ondergedoken te hebben gelegen. Ja, Ja.

bonnen halen

Op dat raadhuis, waar ik al eerder over schreef, was ik een of twee dagen na onze komst in Denekamp al geweest. Om wat distributiebonnen te bemachtigen.

In het laatste deel van de oorlog waren die alleen nog maar plaatselijk te gebruiken; ze hadden voor iedere plaats een apart nummer.

Daarom hadden wij onze bonkaarten in Den Haag achtergelaten. Dan hadden mijn ouders tenminste extra bonnen, waar ze overigens op dat tijdstip toch niks meer op kon-

den krijgen.

Dat plaatselijk nummer op de bonnen was gedaan om te voorkomen, dat bonnen door mensen, die nog zelf wat te eten hadden, hun bonnen konden opsturen aan bv. familie in de stad.

Als veertienjarige ging ik stoer alleen er op uit. Bewust van mijn verantwoordelijkheid. Op naar het raadhuis. De ambtenaar op het gemeentehuis vroeg niet veel en gaf voor ons alle drie stamkaarten en bonkaarten. Zo hadden wij dan, al dan niet legaal, alles dubbel. Alleen was het jammer dat die bonkaarten niks aan eten opleverden. Maar een en ander tekent wel de houding van de mensen in Denekamp in die tijd. Helpen waar mogelijk was en op elk niveau. Niet vragen, maar helpen.

Juist dit soort kleine geschiedenisjes, petites histoires, zeggen de Fransen, wil ik met mijn verhaal vastleggen.

het paasvuur zou dat jaar niet branden

Op 7 maart veroverden de Amerikanen de brug bij Remagen over de Rijn. En toen begon het pas goed. Via het Ruhr-gebied kwamen de Tommy's in de Achterhoek Nederland weer in. De Engelsen er in, de Duitsers er uit.

Op 25 maart was het Palmzondag. De dag van Judas en Iscariot en het 'eier-gadder'n'. Antoon IJland was Judas. Wij mee. Veel eieren kreeg hij niet, maar voor die tijd wel veel geld. Geld voor het paasvuur dat dat jaar niet zou branden. Op Paaszondag 1 april bleef de 'Zandkoel' leeg.

Heel Denekamp was uitgelopen om de terugtocht van onze Germaanse "vrienden" te zien. Daar gingen ze dan. Van alles door elkaar. Eén ding hadden ze gemeen. Hier ging een dodelijk vermoeid en verslagen restje van Hitler's grote droom 'Heim ins Reich'. Oude vermoeide mannen van de Volkssturm, met over hun burgerkleding alleen een oude soldatenjas en nog een Panzer Faust op hun schouder. SS-ers op een gammele vrachtauto en Wehrmacht-soldaten, die door hun SS-vrienden van de vrachtwagen afgeduwd werden. Soldaten reden op oude fietsen. Sommigen hadden nog een kar en paard. De meesten mochten echter lopen. Het was voorbij.

In de week voor de grote terugtocht van zondag 1 april

1945 mochten de mannen van Denekamp zich nog met een bezem langs de weg posteren. Hen was de eer te beurt gevallen de weg spijkervrij te houden. Vandaar die bezem. Het verzet strooide op de weg spijkers om de banden van de militaire auto's te vernielen. Dat was sabotage en daarom had de NSB-burgemeester vermoedelijk als laatste bestuursdaad mannen voor dit werk aangewezen.

We wisten nu dat het voorbij was. Die nacht was het toch wel gevaarlijk langs de Oldenzaalsestraat. Vandaar dat veel families die nacht ergens anders doorbrachten. Bij Bekhoes Jan vond de familie IJland slaappleats. Niemand ging die nacht uit de kleren en we sliepen met drie of vier man in één bed. In de verte hoorden wij de inslagen van de artillerie. Dat kwam van het vliegveld, hoorden we.

Gottegot, de Tommy's zitt'n mie achter
't gat an

En op 2 april 1945 was het zover. De eerste Mis, het was tenslotte tweede Paasdag, werd nog gelezen, maar onder de tweede Mis gebeurde het. Die Mis werd een 'unvollendete'. Onder deze Mis verschenen de eerste Tommy's. In de kerk werd dit natuurlijk gemerkt. Kapelaan Bolsscher legde zijn kazuifel af. De Mis werd nooit afgemaakt. Denekamp was bevrijd!

De Tommy's werden voorafgegaan door Tant' Marie IJland, die vlug in de vroege morgen nog even op haar fiets ergens nog een paar eieren was gaan halen. Op de terugweg werd ze door de Tommy's bijna ingehaald op de Oldenzaalsestraat. Higgend stapte ze voor het huis af en sprak de historische woorden: 'Gottegot, de Tommy's zitt'n mie achter het gat an'.

En daar waren ze. In hun brencarriers en jeeps. Er over heen hingen grote gele en oranje doeken. Daarmee konden de kleine vliegtuigjes, die als verkenners er boven vlogen, precies zien waar de spits van het leger was.

En ja hoor, daar kwam uit de richting Ootmarsum nog een grote Duitse truck met oplegger aanrijden. Richting? Even een salvo in de Grotestraat over de auto heen. En twee Duitse soldaten kwamen bleek en geschrokken uit de auto.

De oorlog was voor hen 'vorüber'. Niemand had er moeite mee de auto snel leeg te halen. Want naast gereedschap had de combinatie ook een redelijk groot aantal flessen foezel aan boord en nog Duitse sigaretten. Maar die waren niet meer interessant. Nee. Voor de rokers was het een gouden dag. De Engelsen deelden met gulle hand hun Craven-A en Pall Mall uit. Wat een leven. En als je dat brood zag, wat ze bij zich hadden! Sneeuwwit van kleur.

Ineens klonk er een explosie vanuit de richting van de grens. Daar gaat de brug over het kanaal, werd broodnuchter opgemerkt. Ach wat. We waren bevrijd en de rest was onbelangrijk.

Iedereen was op straat. Tant'Mina, ondanks haar reumatiek, Tant'Na, over de tachtig, maar ook meester Bernink, de oude heer Brandsma, bijna 100 jaar oud en Denekamp's eerste 'botterdirecteur' en de vele zusters, die, omdat het klooster van Noord Durningen gevorderd was, opgehoopt in het ziekenhuis woonden.

Vanaf het eerste moment kwam een onafgebroken doortocht van de Engelsen op gang, 24 uur per dag. Het stopte nooit. De bocht bij de kerk en op de hoek bij Hotel van Blanken was binnen een paar uur volkomen kapot. Geen nood. Heel Denekamp ging aan de schop en na iedere tank of tanktransporter werd de weg weer min of meer in orde gemaakt voor de volgende passant.

Ondertussen had de Duitse foezel zijn werk gedaan. De mannen van Denekamp waren niet meer aan alcohol gewend en rond het middaguur bleef een aantal van hen niets anders over dan het hooi op te zoeken. Alcohol en de spanning van de afgelopen dagen eisten hun tol.

Die dag leerde Denekamp collectief zijn eerste Engelse woorden. Dat waren Tommy, girls, chocolate, eggs, sigarettes, my sister en vooral een vierletterwoord.

Een leger is nu eenmaal, wat het spraakgebruik betreft, geen dameskransje. Maar wat een bevrijders. Vriendelijk en gul, goedgekleed en gedisciplineerd.

De vlaggen, die de dagen tevoren al uit de mottenballen gehaald waren, werden uitgehangen en met liet ze wekenlang, dag en nacht hangen.

Ineens waren ze er. De mannen van de Binnenlandse Strijd-

krachten. Met een oude Nederlandse helm op en een blauwe, nieuwe overall aan en om de arm een band met de letters BS. Allemaal gewapend met een echte spiksplinternieuwe tommy-gun. Denekamp was bewapend. Er waren mannen bij, waarvan men mocht vaststellen, dat ook zij ineens stoer waren. Maar zo gaat dat nu eenmaal.

de fouten worden opgepikt en de onder-
duikers zijn terug

Onmiddellijk na de komst van de eerste Engelsen begon het ophalen van hen die fout waren geweest in de oorlog. Ze werden, als ik het goed heb, eerst ondergebracht in de Hoogklimmerstraat en later in de school aan de Nordhornsestraat. Agent Bontje liep stoer en trots met een echte revolver in zijn hand achter de landverraders aan. Of alles in die dagen nu wel zo fijngevoelig is afgewerkt, meen ik te moeten betwijfelen.

Maar een bijltjesdag, werd het niet en bij mijn weten werden 'moffenmeiden' wel bedreigd met kaalknippen, maar is het niet gebeurd. Wel zijn er fouten gemaakt. Ik meen dat zelfs Markus-'Katten-Jans' is opgepikt, maar gelukkig weer snel is vrijgelaten.

Ook mensen die lang ondergedoken hadden gezeten waren al weer direkt in het Dorp. Namen van hen weet ik niet meer, maar ik meen dat daar ook dokter Dierick bij was. Diepe indruk maakte op mij dat er ook een tweetal joodse medeburgers, waar niemand jarenlang meer iets van had gehoord, in het feestende Denekamp kwamen. Mij is het beeld bijgebleven hoe hulpeloos verlaten zij rondliepen. Eenzaam tussen feestende mensen.

Over hoe en waar deze joodse mannen hadden ondergedoken gezeten deden de vreemdste verhalen de ronde. Zo zouden zij bij een boer in Beuningen in een aalkelder onder de grond verbleven hebben al die tijd.

En de Tommy's trokken in een eindeloze colonne door Denekamp. Op het Spoor hadden ze een plaats waar zo nu en dan een paar dagen wat troepen verbleven. Tot grote vreugde van jong en oud omdat er wel eens wat van dat witte brood en vlees voor ons overschoot. Voor ouderen waren er de sigaretten meestal in ruil voor eieren. De koers was, 'twenty cigarettes for two eggs'.

de oorlog loopt ten einde

Een paar dagen na de bevrijding kwamen er allemaal amphibie-achtige tanks over de Oldenzaalsestraat aanzetten. Later hoorden we door de luidspreker van de radio bij het gemeentehuis dat de Engelsen met gebruikmaking van amphibie-tanks dwars door de inundaties rond Hamburg waren gebroken en die stad bezet hadden. En die tanks hadden wij met eigen ogen door Denekamp zien komen!

Ook kwamen op vrachtauto's gevangenen terug uit Duitsland. Op weg naar hun geliefden. Maar Denekamp zag nog meer vreemdelingen door zijn straten komen en wel vrachtauto's vol Duitse krijgsgevangenen. Wij zagen ze met plezier passeren. Ook toen goldt al dat 'Schadenfreude doppelte Freude' is.

Waar ze de stroom en de luidsprekerinstallatie vandaan gehaald hebben weet ik niet, maar handige mannen slaagden er al direkt na de bevrijding in, om een paar luidsprekers aan het balkon van het raadhuis op te hangen. Iedere avond om acht uur precies verzamelde Denekamp zich daar om het nieuws uit de grote wereld te vernemen. Dan klonk door de luidsprekers: 'Hier is Radio Oranje, de stem van Strijdend Nederland' en dan volgde een hele litanie van golflengten waarop de stem van de vrijheid uitzond.

Dat was die weken na de bevrijding eigenlijk de enige bron van informatie. Daar hoorden we code-berichten voor het verzet in Holland, zoals 'de sigarettenkoker is leeg' en 'de adelaar heeft zijn veren verloren'. Verder kwam er al het goede nieuws over het oprukken van de geallieerden in Groningen, Friesland en Gelderland. Daar voor het raadhuis hoorden wij ook op 30 april, de verjaardag van toen en nu ook weer Prinses Juliana, over de voedseldroppings boven de grote steden van Holland.

the war is over

Daar voor het raadhuis hoorden wij op vrijdagavond 4 mei 1945 dat de Duitsers zich onvoorwaardelijk hadden overgegeven en dat op zaterdag 5 mei om 8 uur de oorlog in Nederland voorbij zou zijn. Vreemde gevoelens. Met Denekamper nuchterheid werd vastgesteld dat het over was. Ja, het werd ondertussen wel tijd.

Problemen waren er in die weken na de bevrijding ook. Met het wegvallen van het werk in de fabrieken o.a. in Nordhorn was ook het geld verdwenen. En de gemeente bleek nog net zo karig met uitkeringen te zijn als in de dertiger jaren. Er was weinig geld, er was weinig of niets te koop, maar op de een of andere manier werd er toch geleefd.

Vlak na de bevrijding vond een aantal Denekampers met onder hen ook wat opgedoken onderduikers dat de tijd rijp was voor een expeditie naar het nu bezette Duitsland. De Duitsers hadden zoveel in Nederland gestolen dat het de moeite loonde daar wat van terug te gaan halen.

Op een mooie middag werd de reis richting Duitsland aanvaard. Tegen de avond keerden de terughalers triomfante-lijk terug met allerlei spul dat ze, naar ik aanneem, bij boeren over de grens waren gaan 'lenen'. Toen ze een paar dagen later nog eens op herhalingsoefening gingen, bleek de grens potdicht te zitten.

naar huis terug

Met de bevrijding begon langzamerhand de tijd aan te breken om toch maar weer eens terug naar Den Haag te gaan. Diep in ons hart hadden mijn zusje, broertje en ik er nauwelijks veel zin in. Wij zweefden wat tussen thuis bij onze ouders in Den Haag en de grote vrijheid van vijf maanden Denekamp. Een vrijheid van geen school, iedere dag weer een ander avontuur en het mogen leven in zo'n hechte gemeenschap.

Maar op 2 juli 1945 was het toch zover. Op Engelse leger-trucks werd de reis aanvaard. Die middag stonden we ergens in Den Haag bij een repatriëeringsbureau.

Daar hadden we het gauw bekeken. Na een paar formaliteiten liepen we naar de van Miereveltstraat. Daar was ons huis en zowaar het stond er nog.

De vreugde van het weerzien met onze ouders was natuurlijk erg groot.

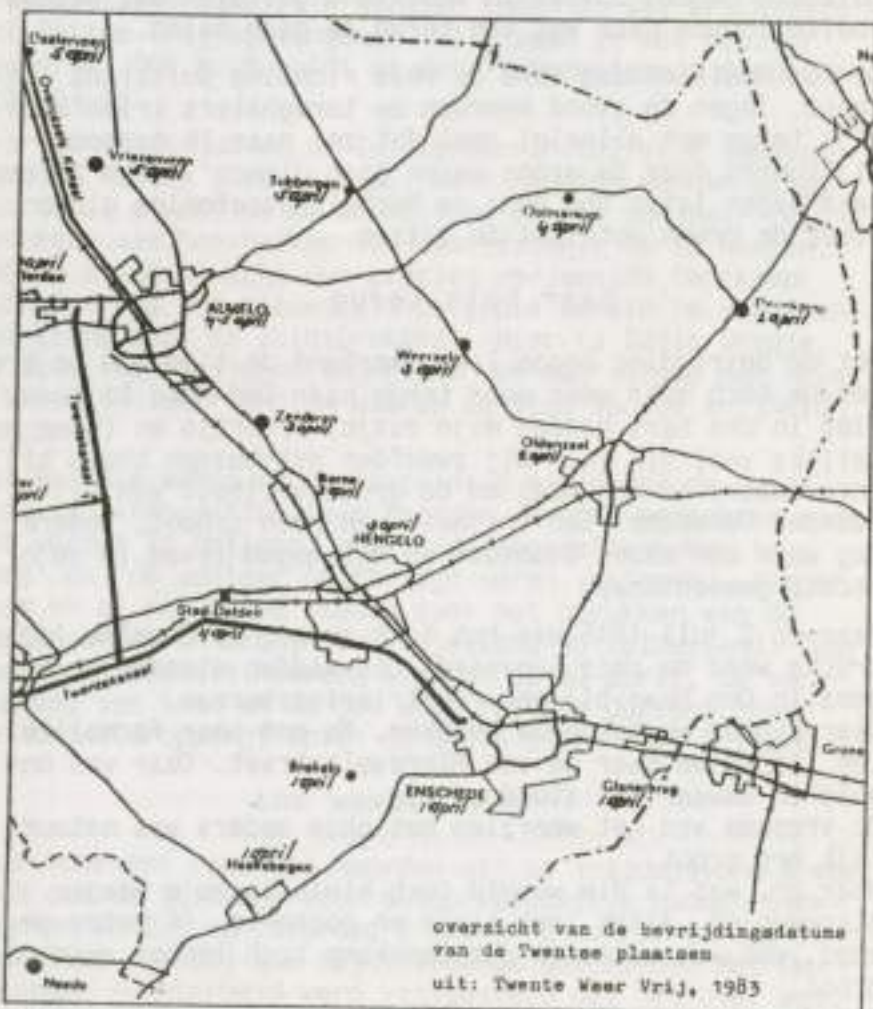
Maar oh, wat is die wereld toch klein op zo'n Haagse etagewoning. Alles leek klein en popperig. Of beter gezegd, wat was alles in dat Denekamp toch lekker ruim en groot.

Nog dagenlang spraken wij, ik zei het al eerder, onder

elkaar nog 'plat'. Tot groot plezier van onze ouders. 'plat proaten' kunnen wij niet meer zo goed, maar onze grote dank voor Denekamp en zijn bewoners is in die veertig jaar nadien alleen maar groter geworden.

Hans oet d'n Haag.

(wordt vervolgd).

De Waagemaaker.
Syt ghy belust op soet gemack,
Laad op den Heer uw lastig pack.

d'Uitvinding van het Waagenwiel,
Kan swaare Lasten licht vervoeren :
Wat tort en sleep't'er meenig Ziel,
In't stof van kommer en cemoeren;
Daar's heemels Waagen staat geteeld,
Om op teneemen, al Zyn leed.

BIJ DE HAND

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

De Stichting heeft huisvesting in 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp. Naast bibliotheek- en archiefruimte zijn hier ook werk- en vergaderruimten.

't Heemhoes is geopend: ma/vrij 8.30 - 12.30 uur en van 13.30 - 17.00 uur.

Beheerder: J.A. den Ouden, tel. (05413)2800.

Bibliotheek: geopend donderdag 18.30 - 21.30 uur.

bibliothecaresse: mevr. Th. Asma-ten Broeke; tel. (05413)2434.

BESTUUR

J.H. Borgman, voorzitter; H. Boink, secretaris; W.A.J. Nijhuis, penningmeester; C.C.M. Hamers; S.M. Heerink-Reerink; G.J. Tijsschelte; J. Veldhuis; S. Wynia en A. Zekhuis-Stroot.

DONATEURS

Bij het secretariaat kan men zich aanmelden als donateur. De kosten bedragen voor het jaar 1984 minimaal f.15.--.

SECRETARIAAT

Het secretariaat is gevestigd op het adres Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413)2261.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; rekening nummer: 59.52.16.547. Postgiro-nummer: 5565614.

adressen werkgroepen

Werkgroep Geschiedenis: H.J. Asma, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413)2434.

Werkgroep Beheer: J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp, tel. (05413)2800.

Werkgroep Bibliotheek: mevr. Th. Asma-ten Broeke, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp, tel. (05413)2434.

Werkgroep Genealogie: G. Tijsschelte, Danweg 16, Filligte; tel. (05412)1447.

Werkgroep uitgifte Manuscripten: S. Wynia, Oranjestraat 20, Denekamp, tel. (05413)1986.

Werkgroep Flora en Fauna: W.A.J. Nijhuis, Kasteellaan 4, Denekamp, tel. (05413)1453.

Werkgroep Exposities: H. Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp, tel. (05413)2261.

Werkgroep Dialect en Folklore: mevr. A. Zekhuis-Stroot, Spittendijk 51, Denekamp; tel. (05413)2051.

Stichting Heemkunde Denekamp

Op 20 juni 1975 werd in Denekamp door een aantal geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en de natuur een werkgroep heemkunde opgericht. In een aantal jaren groeide de werkgroep uit tot de in juli 1982 opgerichte Stichting Heemkunde Denekamp, welke tot haar werkterrein rekent het gehele gebied van de gemeente Denekamp.

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen, de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Dit in de ruimste zin van het woord. Voorts kennis van de zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land.

Door studie en onderzoek wordt getracht het verleden te analyseren en daarover zonnodig te publiceren. Waarmee bedoeld wordt waardering te wekken voor wat hier door de natuur en vroegere cultuur tot stand is gekomen. Tevens komt hiernee een stuk verleden tot leven, waarmee het heden mede gestalte kan worden gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

Ter ondersteuning van dit streven is de medewerking van velen nodig. Daarom ook heeft de Stichting een aantal werkgroepen, welke zich op verschillende terreinen bezighouden. Voorts is er het driemaandelijks contactorgaan 't Ondertschoer, dat gratis wordt toegezonden aan de donateurs. Daarnaast worden twee keer per jaar bijeenkomsten gehouden voor de donateurs. U hebt dan ook de gelegenheid mee te denken en mee te praten over belangrijke zaken die de Stichting aangaan. Er worden ook excursies georganiseerd. Tenslotte beschikt de Stichting over een fijne huisvesting, waarin de Bibliotheek is ondergebracht en waarin ook de bijeenkomsten en vergaderingen plaatsvinden. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend. Een catalogus is beschikbaar en kan worden toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelneming aan de werkgroepen. De adressen staan hiernaast. Op verzoek wordt graag nadere informatie verstrekt.

